

ΓΕ.Λ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ

Α΄ Λυκείου

***Ηλειακή διάλεκτος στους αιώνες.
Βασικοί σταθμοί στην πορεία
εξέλιξης της ηλειακής διαλέκτου***

**Βελέτζας Γιάννης
Γαλανοπούλου Μαρία
Γκογκάκης Ηρακλής
Καζάκος Αλέξανδρος
Καλογεροπούλου Μαντώ**

**Βλασσόπουλος Κων/νος
Γρηγοροπούλου Αθανασία
Λευκαδίτης Γεώργιος
Μήλεση Ελένη
Μπράβου Παναγιώτα**

**Θανόπουλος Ιωάννης
Νίκα Σωτηρία
Φραγκόπουλος Κων/νος
Χατζηελευθερίου Περσεφόνη
Χατζηελευθερίου Σπυριδούλα**

Συντονίστρια: Αννίτα Λάκκα, Φιλόλογος

**Τη γλώσσα μας έδωσαν ελληνική και τη
διάλεκτο ηλειακή**

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα:

- Το Διευθυντή του Λυκείου μας, κ. Αθανάσιο Δεληπάλλα, που συντόνισε με επιτυχία τις ερευνητικές εργασίες και μας πρόσφερε κάθε βοήθεια όπου και όταν τη χρειαστήκαμε.
- Τον κ. Βασίλειο Νταλούκα, καθηγητή πληροφορικής στο σχολείο μας, για την τεχνική υποστήριξη που μας πρόσφερε.
- Τον κ. Χρήστο Μαντζάνα, αρχαιολόγο, που μας ξενάγησε στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Ήλιδας και μας παρείχε πολύτιμες πληροφορίες για το θέμα μας.
- Την κ. Ευαγγελία Σπηλιοπούλου που μας υποδέχτηκε και μας κατεύθυνε στην έρευνά μας στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Γαστούνης.
- Το Δήμο Πηνειού που μας παραχώρησε το λεωφορείο του Δήμου για τις μετακινήσεις μας κατά τις διδακτικές μας επισκέψεις.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	σ. 4
Εισαγωγή.....	σ. 5
Κύριο μέρος	
Αρχαία ελληνική γλώσσα	
Αρχαιοελληνικές διάλεκτοι.....	σ. 6
Ιστορία της ηλειακής διαλέκτου.....	σ. 8
Ελληνιστική Κοινή.....	σ. 11
Αττικισμός.....	σ. 15
Μεσαιωνική ελληνική γλώσσα.....	σ. 15
Η ηλειακή διάλεκτος σήμερα.....	σ. 19
Παράρτημα.....	σ. 31
Λεξιλόγιο.....	σ. 36
Βιβλιογραφία.....	σ.119

Πρόλογος

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι να μας ωθήσει σε μία βαθύτερη και ουσιαστικότερη διερεύνηση της ελληνικής γλώσσας και πιο συγκεκριμένα της τοπικής μας διαλέκτου, προκειμένου να γνωρίσουμε τον πλούτο και τη χρησιμότητά της σε κάθε έκφανση της ανθρώπινης δραστηριότητας καθώς και την ιδιαιτερότητά της σε σχέση τόσο με την αττική όσο και με τις υπόλοιπες διαλέκτους της γλώσσας μας.

Μέθοδοι

Τόσο για τη συλλογή όσο και την επεξεργασία των στοιχείων στηριχθήκαμε στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο με φθίνουσα καθοδήγηση και τη διερευνητική. Τα βασικά μεθοδολογικά εργαλεία που αξιοποιήσαμε είναι η ερμηνεία πρωτογενών και δευτερογενών πηγών με έρευνα πεδίου, η περιγραφή και η παρατήρηση. Εργαστήκαμε στηριγμένοι στο τέταρτο από τα προτεινόμενα ερευνητικό σχήμα.

Επίτευξη στόχων

Κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της ερευνητικής εργασίας και κατά την παρουσίασή της επιτύχαμε σε μεγάλο βαθμό τους επιμέρους επιδιωκόμενους στόχους. Πιο συγκεκριμένα:

- ❖ Εντοπίσαμε και καταγράψαμε τους βασικότερους σταθμούς εξέλιξης της ηλειακής διαλέκτου.
- ❖ Εντάξαμε την ηλειακή διάλεκτο στην ευρύτερη ομάδα διαλέκτων στην οποία ανήκει σε κάθε περίοδο διερεύνησης.
- ❖ Γνωρίσαμε τα βασικά στοιχεία της ηλειακής διαλέκτου σε επίπεδο γραμματικής, συντακτικού και λεξιλογίου.
- ❖ Συνειδητοποιήσαμε την πορεία εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας στο σύνολό της μέσα από τη δική μας διάλεκτο και δώσαμε έμφαση στο στοιχείο που τη διαφοροποιεί απ'όλες τις υπόλοιπες γλώσσες, το γεγονός δηλαδή ότι μιλιέται αδιάλειπτα από την αρχαιότητα ως σήμερα.
- ❖ Επιχειρήσαμε μια επισκόπηση όλων των γεγονότων (ιστορικών,

- κοινωνικών, οικονομικών) που επέδρασαν και επιδρούν στη διάλεκτο και την καθιστούν προσαρμόσιμη στα νέα κάθε φορά δεδομένα.
- ❖ Εξοικειωθήκαμε με το χειρισμό της απαιτούμενης βιβλιογραφίας.
 - ❖ Κατακτήσαμε όλους τους μηχανισμούς που μας επέτρεψαν να μελετήσουμε πρωτογενή δεδομένα.
 - ❖ Καλλιεργήσαμε την ομαδικότητα, τη συνεργασία, την άμιλλα, την αλληλεγγύη, τον αλτρουισμό, στοιχεία απαραίτητα για την εκπόνηση ομαδικής εργασίας.
 - ❖ Καλλιεργήσαμε την αίσθηση ευθύνης και τηρήσαμε όλες τις δεσμεύσεις απέναντι στη συντονίστρια, στο χρόνο αλλά και μεταξύ μας.
 - ❖ Εξοικειωθήκαμε σε μεγάλο βαθμό με τη χρήση των ΤΠΕ και πιο συγκεκριμένα με τα προγράμματα που χρησιμοποιήσαμε κατά τη διάρκεια της εργασίας (word, excel, Google, googledocs, powerpoint).
 - ❖ Αναπτύξαμε σε μεγάλο βαθμό οργανωτικές ικανότητες.
 - ❖ Καλλιεργήσαμε τη φαντασία και την εφευρετικότητά μας για την εκπόνηση του τεχνήματος.
 - ❖ Καλλιεργήσαμε την ικανότητα παρουσίασης του έργου μας στο κοινό αποβάλλοντας την όποια συστολή μας.

Εισαγωγή

Η ενασχόληση με την ελληνική γλώσσα είναι μια διαδικασία κοπιώδης αλλά ταυτόχρονα εξαιρετικά ελκυστική. Πόσο μάλλον όταν μελετάς τις ρίζες του ιδιώματος το οποίο κι εσύ ο ίδιος μιλάς και σταδιακά ανακαλύπτεις τον πλούτο και την αξία του. Και όλοι εμείς που συνταξιδέψαμε με τη μηχανή του χρόνου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, διαπερνώντας όλες τις περιόδους της ιστορίας μας μελετώντας τις γλωσσικές μεταβολές καθεμιάς απ'αυτές, αποκομίσαμε γνώσεις εξαιρετικά χρήσιμες. Το εγχείρημά μας αυτό, βέβαια, δεν ήταν καθόλου εύκολο. Κληθήκαμε να κάνουμε χρήση μιας βιβλιογραφίας, αντικρουόμενης σε πολλά σημεία της, επιστημονικής και εκτεταμένης. Για τις περιόδους μάλιστα από τον 3^ο αι. π.Χ. έως και τα χρόνια της Επανάστασης, ελλείψει βιβλιογραφικών πηγών, προτιμήσαμε να αναφερθούμε στην ελληνική γλώσσα στο σύνολό της, αφού μεμονωμένες πληροφορίες για τη διάλεκτό μας δεν εντοπίσαμε. Ο κύριος όγκος των πληροφοριών αφορά στην αρχαιότητα και στα Νεότερα χρόνια, οπότε, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, η ελληνική γλώσσα απαρτιζόταν από διαλέκτους.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ

Από το 2000 π.Χ. μέχρι το 330 π.Χ. ο ελληνόγλωσσος χώρος διαιρείται σε ποικίλες διαλέκτους. Δε γνωρίζουμε ακριβώς τι προκάλεσε τη διαίρεση αυτή. Ενδεχομένως να οφείλεται στην παρουσία των λαών που είχαν ήδη εγκατασταθεί στο χώρο που αποτέλεσε σταδιακά την Ελλάδα. Αυτοί οι πληθυσμοί, όταν άρχισαν να μιλούν τη γλώσσα των νεοφερμένων, την προσάρμοσαν στην ήδη ομιλούμενη.

Η ονομαζόμενη κάθοδος των Δωριέων επηρέασε τις διαλέκτους και είχε τις εξής συνέπειες:

- A. Διαμορφώθηκαν σαφή όρια ανάμεσα στις διαλέκτους.
- B. Μέσα στις διαλέκτους διακρίνονται προηγούμενες μορφές και υποστρώματα αυτών.
- Γ. Τα «σύνορα» ανάμεσα στις διαλέκτους είναι πια πιο προσπελάσιμα, δηλαδή λέξεις μιας διαλέκτου τις συναντάμε και σε άλλες.

Οι περισσότεροι γλωσσολόγοι συμφωνούν ότι οι αρχαιοελληνικές διάλεκτοι μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις μεγάλες ομάδες:

1. την *ιονική* που περιελάμβανε και την *αττική* διάλεκτο
2. την *αιολική*
3. την *αρκαδοκυπριακή*
4. την ομάδα των *δυτικών διαλέκτων* συμπεριλαμβανομένης και της *δωρικής*.

Ο Α.-Φ.Χριστίδης (2005) κατατάσσει τις διαλέκτους σε τρεις ομάδες:

Ανατολική ομάδα

- α) αττική
- β) ιωνική
- γ) αρκαδοκυπριακή
- δ) παμφυλιακή

Δυτική ομάδα

- α) δωρικές
- β) βορειοδυτικές

Αιολική ομάδα

- α) Λέσβου
- β) Βοιωτίας
- γ) Θεσσαλίας (Πελαγιώτιδας, Θεσσαλιώτιδας, Ισταιώτιδας)

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2010, σ.67) οι διάλεκτοι της αρχαίας ελληνικής είναι τέσσερις: η *ιωνική*, η *αττική*, η *δωρική* (η παλιότερη και περισσότερο συντηρητική) και η *αχαϊκή*.

Όποια διάκριση κι αν υιοθετήσουμε γεγονός παραμένει το ότι ο αρχαιοελληνικός κόσμος μέχρι τα χρόνια του Αλεξάνδρου είναι γλωσσικά κατακερματισμένος σε περιοχές που μιλούν διαφορετικές μεταξύ τους διαλέκτους. Το κριτήριο για την υπαγωγή μιας περιοχής στη γλωσσική εμβέλεια μιας διαλέκτου δεν είναι μόνο γεωγραφικό αλλά και λογοτεχνικό. Κι αλήθεια, πρόκειται για μια ακόμη μοναδικότητα της ελληνικής γλώσσας το γεγονός της ύπαρξης *λογοτεχνικών διαλέκτων*. Αυτό σημαίνει ότι ο εκάστοτε λογοτέχνης ήταν υποχρεωμένος να συγγράψει το έργο του όχι στη διάλεκτο που ο ίδιος μιλούσε αλλά στη διάλεκτο που είχε καθιερωθεί να συνθέτεται το λογοτεχνικό είδος που υπηρετούσε. Έτσι, ο επικός ποιητής έπρεπε να συνθέσει το έπος του σε ιωνική διάλεκτο, ο μελικός σε αχαϊκή, ο χορικός σε δωρική κ.ο.κ.

Δυστυχώς, πολλές από τις αρχαιοελληνικές διαλέκτους μάς είναι γνωστές μόνο από επιγραφές που μας έχουν διασωθεί και μία απ'αυτές είναι και η ηλειακή. (βλ. Παράρτημα)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

Η Ήλιδα ανήκει στο βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου στην οποία περιλαμβάνονταν τρεις περιοχές που δε διέθεταν πολιτική ενότητα, ούτε φυλετική και γλωσσική. Αυτές οι περιοχές ήταν: η Ήλις, η Πισάτις και η Τριφυλία. Πριν από την ονομαζόμενη "Κάθοδο των Δωριέων" οι Επειοί και οι Καύτωνες κατοικούσαν σε όλη την έκταση της Ήλιδος. Η διάλεκτός τους επικράτησε σε ολόκληρη την Ήλιδα, ενσωματώνοντας και κάποια αιολικά στοιχεία. Συνεχείς ήταν οι προσπάθειες των Ηλείων να προσαρτήσουν την Τριφυλία με σκοπό να επεκτείνουν την κυριαρχία τους στην Πισάτιδα και στην Τριφυλία, κάτι που δεν κατάφεραν να πραγματοποιήσουν ολοκληρωτικά, γι' αυτό και οι σχέσεις τους βρίσκονταν πάντα σε μεγάλη ένταση. Ο Στράβων αναφέρει τους Αρκάδες ως κατοίκους της Τριφυλίας. Κυρίως στο διάστημα μεταξύ των Περσικών Πολέμων και του Πελοποννησιακού η Τριφυλία βρισκόταν υπό την κυριαρχία των Ηλείων. Τελικά, το 401 π.Χ. οι τριφυλιακές πόλεις αποκτούν αυτοδιάθεση και το 399 π.Χ. ιδρύουν το *κοινόν*.

Το τοπωνύμιο Ήλις προήλθε από το δωρικό Άλις το οποίο πάλι προήλθε από τον τύπο Γάλις. Το όνομα «Ηλεία» έχει άμεση σχέση με τη λατινική λέξη *valnis-valles-vallis* η οποία δηλώνει μορφολογία του εδάφους, δηλαδή το κοίλο έδαφος, επειδή η περιοχή της Ήλιδας έχει τη μορφή κοιλάδας.

Το όνομα Ηλείος προήλθε από το δωρικό Αλείος και αυτό από το Φαλείος. Το όνομα αυτό επιγράφεται στην πινακίδα από ορείχαλκο 550-500 π.Χ. η οποία βρέθηκε στην Ολυμπία το 1813 και φυλάσσεται σήμερα στο Βρετανικό μουσείο. Η επιγραφή αναφέρεται στη συνθήκη συμμαχίας μεταξύ των Ηλείων και των Ηραίων της Αρκαδίας (βλ. Παράρτημα).

Οι αποικισμοί του 9^{ου} και 8^{ου} αι. είχαν επηρεάσει το γλωσσολογικό χάρτη του αρχαιοελληνικού κόσμου καθώς πια η ίδια διάλεκτος μιλιόταν ταυτόχρονα σε περιοχές γεωγραφικά απομακρυσμένες. Οι Δωριείς αποίκισαν και τη Σικελία και τη Ν. Ιταλία, περιοχές που υιοθέτησαν τη δωρική διάλεκτο. Η ίδια διάλεκτος μιλιόταν κυρίως στη Λακωνία, το Άργος, την Κόρινθο, την Κρήτη, τη Ρόδο και την Κάτω Ιταλία.

Η ηλειακή ανήκει στις δυτικές διαλέκτους. Η δυτική ελληνική ήταν η γλώσσα τριών σπουδαίων ιερών (Δωδώνης, Δελφών και Ολυμπίας). Η έκφραση Δυτική Ελληνική χρησιμοποιείται συχνά ως γενικός όρος για δυο διαφορετικές υποομάδες, τη Βορειοδυτική Ελληνική και τη Δωρική.

Οι δωρικές διάλεκτοι δεν έχουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό που να απουσιάζει από τις βορειοδυτικές διαλέκτους. Μόνο μετά την αναχώρηση

των προγόνων των Δωριέων για την Πελοπόννησο και τα νησιά ανέπτυξε η ΒΔ δωρική τα πιο χαρακτηριστικά διαλεκτικά γνωρίσματά της.

Ωστόσο, η ηλειακή ενσωμάτωσε και στοιχεία αιολικά, απομεινάρια του αιολόφωνου πληθυσμού που κατοικούσε στην Ήλιδα πριν την άφιξη των Πρωτο-Ηλείων. Αυτοί εξαπλώθηκαν στην Ήλιδα και μετά μεταβλήθηκαν σε περιοίκους. Εξάλλου, η διάλεκτος της Ήλιδας διακρίνεται από τη Δωρική της Πελοποννήσου με πολλούς ιδιόμορφους σχηματισμούς που τους συναντάμε εν μέρει και στην αιτωλολοκρική γλωσσική περιοχή.

Είτε, λοιπόν, εντάξουμε την ηλειακή στις βορειοδυτικές είτε στη δωρική διάλεκτο, πράγμα λίγο πολύ το ίδιο, σημασία έχει ότι αυτή διατηρήθηκε «καθαρή» γραπτώς ως τον 4^ο αι., οπότε και χρονολογούνται οι τελευταίες επιγραφές γραμμένες στη διάλεκτο αυτή. Η δωρική, ωστόσο, επιβιώνει μέχρι και το 2^ο αι., λόγω του συντηρητισμού της, και ακόμη και σήμερα είναι εμφανής στην Τσακωνική διάλεκτο.

Τα κυριότερα γνωρίσματα της ηλειακής διαλέκτου συμπυκνώνονται στα εξής:

I. Διατηρεί το μακρόχρονο ινδοευρωπαϊκό **α** αναλλοίωτο
π.χ. μάτηρ, φάμα, κάρυξ, δάμος, αδύς κ.τ.λ.

II. Συναιρεί το σύμπλεγμα **αε σε η**
π.χ. τίμαε-τιμή, νικάε-νίκη, όραε-όρη, τόλμαεν-τόλμη κ.τ.λ.

III. Συναιρεί το σύμπλεγμα **αο και αω σε α**
π.χ. ηρακλείδαο-ηρακλείδα, πολιτάων-πολιτάν, αθανάων-αθανάν κ.τ.λ.

IV. Συναιρεί το σύμπλεγμα **οο σε ω, αντί σε ου**
π.χ. τοο ίπποο-τω ίππω (του ίππου), τοο ανθρώποο-τω ανθρώπω (του ανθρώπου) κ.τ.λ.

V. Συναιρεί το σύμπλεγμα **εε σε η, αντί σε ου**
π.χ. τρέες-τρης, κέενος –κήνος

VI. Το **ο** με αναπληρωματική έκταση γίνεται **ω**, αντί **ου**
π.χ. τόνς νόμονς-τώς νόμως, τόνς λόγονς-τώς λόγως (τούς νόμους, τούς λόγους)

VII. Το **ε** τρέπεται σε **ι** μπροστά από τα **α,ο,ω**

π.χ. εάν-ιάν, θεός-θιός, απορέομεν-απορίομες, εγών-ιών κ.τ.λ.

VIII. Διατηρεί το ημίφωνο **F** (δίγαμμα) ως το τέλος της αρχαίας εποχής. Η ιωνική το αποσιώπησε τον 8^ο αιώνα π.Χ., η αττική και η λεσβιακή τον 5^ο αι. π.Χ.

π.χ. Φάναξ, Φέργον, Φεσθής, νέΦος, Φίκατι (το F προφέρεται ως β)

IX. Διατηρεί το **τ** μπροστά από το **ι**, ενώ οι άλλες διάλεκτοι το τρέπουν σε **σ**
π.χ. πέρυτι (πέρυσι), δίδωτι (δίδωσι), τριακάτιοι (τριακόσιοι) κ.τ.λ.

X. διατηρεί το μόρφημα **-τι/-ντι**, το οποίο στην ιωνική-αττική και σε αρκετά αρχαϊκά ιδιώματα τράπηκε σε **-σι/-ωσι**
π.χ. φατί, δίδωτι, έχοντι, πέρυτι, Φίκατι

XI. εμφανίζει ιδιόμορφο τονισμό
π.χ. φώτες γυναίκες (με οξεία αντί περισπωμένης)

XII. Η κλίση των ονομάτων σε **-ις** δεν παρουσιάζει μεταπτωτική ποικιλία
π.χ. πόλις, πόλιος, πόλι, πόλιν
πόλιες, πολίων, πόλισι, πόλιας

XIII. Επικρατεί η μηδενισμένη βαθμίδα θέματος

XIV. Διατηρεί το άρθρο **τοί/ταί** και την προσωπική αντωνυμία **τύ** αντί των νεότερων αναλογικών τύπων **οι** και **αι** και **σύ**.

XV. Διατηρεί την παλιά κατάληξη **-μες** του α' πληθ. των ρημάτων
π.χ. φέρομες, δίδομες (αντί φέρομεν, δίδομεν)

XVI. Χρησιμοποιεί το δωρικό μέλλοντα σε **-σέω**, **-σίω** και **-σω**
π.χ. παιδευσέω, παιδευσίω, παιδευσώ

[Οι δύο συνήθειες τύποι μέλλοντα στην αττική, ο σιγματικός κι ο συνηρημένος, συνυπάρχουν στην ηλειακή συνδυασμένοι στο σχηματισμό **-σέω** και **-σέομαι**. Στον Όμηρο μαρτυρείται το γ' ενικό του ειμί «έσσειται» παράλληλα προς το έσεται και το έσται, στο Θουκυδίδη συναντάμε το «πλευσούμεθα», στον Αριστοφάνη το «πνευσείται»...Ο τύπος αυτός μέλλοντα συναντάται κυρίως στις δυτικές διαλέκτους και γι αυτό οναμάζεται ήδη από την αρχαιότητα «δωρικός μέλλοντας». Μαρτυρείται επίσης και στις βορειοδυτικές διαλέκτους και σ' αυτές από τους Δελφούς: αποδείξεω, κλέψεω

,συμπράξεω,ταγεύσεω, στις επιγραφές των Λαβυαδών συναντάμε το ορκίξεω]

XVII. Βασικό χαρακτηριστικό της δυτικής ομάδας, και άρα της ηλειακής, είναι το «κόψιμο» των φωνηέντων που δεν τονίζονται.

XVIII. Το απαρέμφατο εμφανίζεται με την κατάληξη **-μεν** , **-μειν** .

XIX. Το ρήμα βούλομαι (θέλω) εμφανίζεται **δείλομαι**.

XX. Τα χρονικά επιρρήματα έχουν την κατάληξη **-όκα** και **-πόκα**.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΗ

Πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα όπως η δημιουργία πόλεων-κρατών και ο αποικισμός στις ακτές της Μεσογείου ευνοούν την ανάπτυξη των διαλέκτων μέχρι την κλασική εποχή . Από τον 5^ο όμως αι. κι εξής παράλληλα με τις υπερτοπικές διαλέκτους αρχίζει να διαμορφώνεται στην Ιωνία ένα είδος υπερτοπικής Κοινής. Οι διάλεκτοι των πόλεων χάνουν έδαφος μπροστά στην αττικοϊωνική κοινή και η ενοποίηση φαίνεται να επιτυγχάνεται στα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Κατά την εποχή των διαδόχων η Κοινή διάλεκτος αποβαίνει παγκόσμιο όργανο επικοινωνίας. Από τα πρώτα στάδια της εξέλιξής της η Κοινή πολιορκεί το προπύργιο του γλωσσικού συντηρητισμού, κυρίως στη λογοτεχνία. Ήδη ο Αριστοτέλης, τον 4^ο αι. γράφει στη λογοτεχνική Κοινή και το παράδειγμά του ακολουθούν πλήθος άλλοι φιλόσοφοι, ιστορικοί και μυθογράφοι.

Οι λόγοι για τους οποίους η αττική αποτέλεσε τη βάση της Ελληνιστικής κοινής είναι οι εξής:

α) Οι Αθηναίοι είχαν δημιουργήσει στο Αιγαίο μια μεγάλη «αυτοκρατορία» που στηριζόταν στη ναυτική τους υπεροχή και τις δύο συμμαχίες που σύναψαν με νησιωτικές πόλεις-κράτη και διέδωσαν μ'αυτόν τον τρόπο τη διάλεκτό τους.

β) Η αττική διάλεκτος καθιερώθηκε ως γλώσσα του εμπορίου με επίκεντρο το μεγαλύτερο λιμάνι της Μεσογείου, τον Πειραιά.

γ) Η αττική διάλεκτος είχε αποκτήσει μια πνευματική αίγλη απaráμιλλη αφού αποτέλεσε την κατεξοχήν γλώσσα των φιλοσόφων και των τραγικών.

δ) Η αττική διάλεκτος αποτελούσε δεύτερη «επίσημη» διάλεκτο για πολλές άλλες πόλεις-κράτη.

ε) Η μακεδονική αυλή υιοθέτησε την αττική για λόγους ευκολίας κι επιτήδευσης και τη διέδωσε σ' όλα τα μήκη και πλάτη της αυτοκρατορίας.

Ωστόσο, ο ιωνικός και δωρικός πεζός λόγος εξακολουθούν να υπάρχουν ως εξαίρεση για κάποιο χρονικό διάστημα. Μάλιστα, μεγάλη ήταν η συνεισφορά τους στη στρατιωτική και νομική ορολογία της Κοινής.

Ήδη από τον 3^ο αιώνα η Κοινή αρχίζει να κάνει πιο αισθητή την παρουσία της στη γλωσσική ενότητα. Οι ειδικοί τη χαρακτηρίζουν ως μια γλώσσα επικοινωνίας που διαφοροποιείται από περιοχή σε περιοχή. Για αρκετούς αιώνες το άνυσμα της επικράτειάς της ήταν τεράστιο. Αλλοεθνείς, σοφιστές, ηγεμόνες και ιερείς γράφουν στην Κοινή.

Όπως μας είναι γνωστό, ο όρος 'Κοινή' διαμορφώθηκε από τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η περίοδος 323-31 π.Χ. αποτελεί την καθατή Ελληνιστική Κοινή και από το 31π.Χ.-330 μ.Χ. την αυτοκρατορική Κοινή.

Η κυριαρχία της κοινής οδήγησε τις αρχαίες διαλέκτους σε εξαφάνιση, με τον ίδιο τρόπο και για τους ίδιους λόγους που αργότερα, τον 19^ο αιώνα, έχουμε τη δημιουργία μιας νέας, κοινής νέας ελληνικής, αυτής που μιλάμε και σήμερα. Όταν πολύ αργότερα θα διασπαστεί η παλιά κοινή, αυτή της ελληνιστικής περιόδου, θα προκύψουν οι νεότερες διάλεκτοι και τα ιδιώματα..

ΠΗΓΕΣ/ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ/ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ

Η Ελληνιστική Κοινή έχει από πολλούς γλωσσολόγους χαρακτηριστεί ως γλώσσα της κλασικής περιόδου με κοινωνικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά. Πηγές της Κοινής αποτελούν:

- Επιγραφές
- Πάπυροι
- Όστρακα
- Μαρτυρίες των αττικιστών
- Τα ελληνολατινικά γλωσσάρια
- Παλαιά Διαθήκη
- Καινή Διαθήκη

Η διάδοση της αττικής ανάμεσα στους λαούς είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή της προφοράς και την απλοποίηση της μορφολογίας της, που απέβλεπαν στη σαφήνεια και άρα στην ευκολότερη συνεννόηση.

Τα κυριότερα γνωρίσματα της κοινής συνοψίζονται στα εξής:

- ❖ Η αιτιατική ως αντικείμενο εκτοπίζει σταδιακά τη γενική και τη δοτική
- ❖ Χάνονται τα ρήματα της β' συζυγίας σε -μι
- ❖ Τα ουσιαστικά εξομαλύνονται ως προς τη μορφή και άρα την κλίση τους
π.χ. ο 'γέρων' γίνεται 'γέρος'
- ❖ Χάνεται ο αναδιπλασιασμός και καθιερώνονται περιφραστικοί τύποι για τους συντελεσμένους χρόνους
- ❖ Η ευκτική αρχίζει να κλονίζεται και ορισμένες χρήσεις της περιπίπτουν σε αχρηστία.
- ❖ Όλα τα ουσιαστικά σε -ος είναι στο εξής μόνο αρσενικά
π.χ. ο κυπάρισσος, ο πλίνθος
- ❖ Περιφραστικός γίνεται στο εξής και ο Μέλλοντας
- ❖ Υποχωρεί η χρήση του απαρεμφάτου
- ❖ Χάνεται εντελώς ο δυϊκός αριθμός
- ❖ Προσθέτεται το τελικό -ν στην αιτιατική όλων των ουσιαστικών των αττικών κλίσεων
π.χ. τόν πατέραν, τήν νύχταν, κατά το ταμίαν, ημέραν κ.ο.κ
- ❖ Ένα σημαντικό μέρος του αρχαίου λεξιλογίου παύει να υπάρχει. Πρόκειται για λέξεις που είτε αντιστέκονταν στην τάση για απλοποίηση, είτε αντιπροσώπευαν αντικείμενα και αξίες θνησιγενείς, είτε ακόμα ήταν υπερβολικά ιδιοματικές.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Κατά την περίοδο της κοινής η ελληνική γλώσσα, ωστόσο, εμπλουτίστηκε με χιλιάδες νέες λέξεις. Η ανανέωση και ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου έγινε με την προσθήκη νέων σημασιών σε αρχαίες λέξεις.

Οι ξενισμοί της κοινής ανάγονται κατά κύριο λόγο στη λατινική και δευτερευόντως στην εβραϊκή. Καμιά ξένη γλώσσα δεν επηρέασε τόσο πολύ το λεξιλόγιο της Κοινής όσο η Λατινική [λεγεών , πραιτώριον , καίσαρ, κολωνία, σουδάριο, μίλιον , δηνάριον. Στους παπύρους συναντάμε και αρκετές λέξεις της καθημερινής ζωής: αργεντάριος (αργυροχόος), βαρκάριος(αυτός που κατασκευάζει βάρκες), κελλάριος (αποθηκάριος) κλπ. Οι λέξεις-δάνεια της λατινικής προσαρμόζονται κατά το δυνατόν στο κλιτικό σύστημα της ελληνικής.] Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η επαφή των Ελλήνων με τους Ρωμαίους γίνεται πιο στενή, λόγω της ρωμαϊκής κατοχής ,των εμπορικών συναλλαγών και της γενικότερης αλληλεπίδρασης στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών. Αν και η Πελοπόννησος, που μας ενδιαφέρει στην παρούσα εργασία, απείχε αρκετά από τη Βασιλεύουσα τόσο γεωγραφικά όσο και πολιτικά, ωστόσο το κύριο και βασικό λεξιλόγιο της λατινικής που εντάχθηκε στα ελληνικά ριζώθηκε οριστικά σε κάθε περιοχή κι επηρέασε τη γλώσσα και σε τοπικό επίπεδο.

Επίδραση, επίσης, δέχτηκε και από την εβραϊκή. Ο δανεισμός λέξεων από την εβραϊκή οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ο ιδρυτής της νέας θρησκείας ήταν Εβραίος .

Η ελληνική γλώσσα στα χρόνια της ρωμαϊκής κυριαρχίας αντί να περιοριστεί ενισχύεται περισσότερο και φτάνει στο κορύφωμα της εξάπλωσής της, καθώς γίνεται η δεύτερη επίσημη γλώσσα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και η πιο διαδεδομένη γλώσσα του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας.

ΑΤΤΙΚΙΣΜΟΣ

Η διάλυση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και κάποιες ανακατατάξεις στο Βυζάντιο δημιούργησαν ένα χάσμα στην ομιλούμενη και την γραφόμενη γλώσσα. Πρόκειται για μια «επίθεση» που δέχτηκε η Κοινή από ανθρώπους που αρνούνταν να αποδεχτούν τη φυσική εξέλιξη της γλώσσας και που αντιμετώπισαν την τάση για απλούστευση ως χυδαϊσμό. Οι ίδιοι εξήραν τον αττικό πεζό λόγο ως την «καθαρότερη» κι αρτιότερη μορφή έκφρασης και τον υιοθέτησαν στο γραπτό λόγο.

Πρόκειται για την πρώτη φάση της διγλωσσίας στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας που έμελλε να διαρκέσει μέχρι και τον 20ό αιώνα.

Ο αγώνας εναντίον της Κοινής κορυφώθηκε κυρίως στους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες. Τα συγγράμματα των αττικιστών είναι ενδιαφέροντα γιατί εκτός από τα στοιχεία της Κοινής ομιλουμένης που μας διασώζουν, μάς δείχνουν παράλληλα και το φανατισμό και την αρνητική στάση απέναντι σε μια γλώσσα που δημιουργήθηκε με φυσική και αβίαστη εξέλιξη και δε γυρίζει πίσω.

Αττικιστές είναι και οι τρεις μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας μας.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ (330μ.Χ-1453μ.Χ)

A. ΔΙΑΜΑΧΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ο γλωσσικός διχασμός συνεχίστηκε και στα μεσαιωνικά χρόνια. Οι λόγιοι από τη μια μεριά έγραφαν στην αττική, ο λαός από την άλλη μιλούσε την εθνική του γλώσσα.

Με την κατάκτηση των εδαφών της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους Ρωμαίους καλλιεργήθηκε και ένα άλλο είδος διγλωσσίας, η χρήση δηλαδή της Λατινικής ως επίσημης γλώσσας του ελληνόφωνου ρωμαϊκού κράτους. Ανάμεσα στην ελληνική και τη λατινική γεννήθηκε μια αντιπαλότητα από την πρώτη κιόλας επαφή. Ο ανταγωνισμός αυτός είχε ως αποτέλεσμα η ελληνική γλώσσα να είναι σύμβολο ανώτερου πολιτισμού και παιδείας. Στη συνέχεια όμως η λατινική χρησιμοποιούνταν καθημερινά, αφού κόπηκε και νόμισμα σε αυτή.

Από τα τέλη του 4^{ου} αι. η ελληνική γίνεται ισότιμη της λατινικής στα δικαστήρια και στο πανεπιστήμιο της Κων/πολης και αναγνωρίζεται πλέον επισήμως ως γλώσσα της πλειονότητας του μεγαλύτερου μέρους της αυτοκρατορίας. Εξάλλου, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία εξακολουθεί να επιζεί μόνο στο ανατολικό της μέρος, αυτό που αργότερα ονομάστηκε βυζαντινό. Ήδη από το τελευταίο τέταρτο του 4^{ου} αι. η ελληνική παίρνει προβάδισμα έναντι της λατινικής. Η ελληνική έγινε μόνιμη γλώσσα του κράτους όταν άρχισαν να αναγορεύονται αυτοκράτορες ελληνικής καταγωγής, που φρόντισαν για τον εξελληνισμό των δημόσιων υπηρεσιών. Τελικά, η ελληνική επιτυγχάνει να νικήσει τη λατινική στα χρόνια του Ιουστινιανού, αν και ο ίδιος ήταν Λατινόφωνος, ωστόσο υποχρεώνεται να υιοθετήσει την ελληνική στη νομοθεσία και το δίκαιο για να γίνονται τα διατάγματα κατανοητά από το λαό. Η λατινική διατηρείται μόνο ως γλώσσα των τελετών και της Αυλής. Τελικά παύει να χρησιμοποιείται στους τομείς δράσης της δημόσιας ζωής, είναι εμφανής ωστόσο η παρουσία της στη νομική και στρατιωτική ορολογία, τους τομείς δηλαδή στους οποίους οι Ρωμαίοι διακρίθηκαν.

Η για πολλούς αιώνες συμβίωση κι αλληλεπίδραση Ελλήνων και Ρωμαίων άφησε εμφανέστατα τα σημάδια της και στη γλώσσα. Οι περισσότερες λέξεις που εισήχθησαν ήταν κυρίως όροι που αφορούσαν στο δημόσιο βίο, κυρίως στα αξιώματα, όροι εκκλησιαστικοί, προσδιορισμοί του χρόνου, τα ονόματα των μηνών, λέξεις από την καθημερινή ζωή κ.ο.κ. Στην επίδραση της λατινικής χρωστάμε και όσες από τις λέξεις που χρησιμοποιούμε έχουν καταλήξεις -άτος, -άριος, -ούρα, -πουλλον, -άνος, -άριον, -ήσιος, -άλιον. Όσος όμως και να ήταν ο εξελληνισμός το κράτος εξακολουθούσε να ονομάζεται «ρωμαϊκόν» και οι πολίτες του «Ρωμαίοι», που στην πορεία έγινε Ρωμιοί και από τότε μέχρι σήμερα είναι λέξη συνώνυμη με τη λέξη «Έλληνες». Γι αυτό και η Στερεά Ελλάδα ονομάστηκε Ρούμελη (χώρα των Ρωμιών).

B. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΟΙΝΗ

Η είσοδος της ελληνικής γλώσσας στον κρατικό μηχανισμό με τις 'Νεαρές' του Ιουστινιανού είναι η αρχή του απόλυτου εξελληνισμού στη Βυζαντινή αυτοκρατορία, γεγονός που όπως είδαμε συνοδεύεται και από διαφοροποιήσεις στο γλωσσικό επίπεδο. Η σύνταξη και οι τύποι της αρχαίας ελληνικής εξαφανίζονται βαθμιαία από τον προφορικό λόγο. Οι μετοχές και

τα απαρέμφατα αντικαθίστανται από δευτερεύουσες προτάσεις. Διαμορφώνεται έτσι μια Λογοτεχνική Κοινή, στην οποία γράφτηκαν πολλά αγιολογικά κυρίως κείμενα.

Γ. Η ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗ

Η περίοδος από τον 5^ο ως τον 10^ο αι. στο Βυζάντιο χαρακτηρίζεται, από γλωσσική άποψη, «μωσαϊκό γλωσσικών εικόνων», όπου το κοινό γλωσσικό όργανο είναι η ομιλούμενη ελληνική, η οποία διαφέρει κατά πολύ από τη λογοτεχνική κοινή. Από τον 11^ο αι. και μετά πολλαπλασιάζονται τα κείμενα που είναι γραμμένα στην ομιλούμενη, παρότι την ίδια περίοδο ανθεί ο κλασικισμός κι εντείνεται η διδασκαλία της γραμματικής. Η ομιλούμενη θα ονομαστεί «δημώδης», αφού τη χρησιμοποιεί ο λαός, και σ' αυτή θα συντεθούν τα ακριτικά τραγούδια, τα πτωχοπροδρομικά ποιήματα κ.ά. Οι πιο σημαντικές μεταβολές που συντελέστηκαν στη γλώσσα την περίοδο που συζητάμε ήταν οι εξής:

- ❖ Επικρατεί ο δυναμικός χαρακτήρας της γλώσσας
- ❖ Σχηματίζονται τα ομόηχα φωνήεντα
- ❖ Παρατηρείται εξασθένηση της δοτικής και διαταράσσεται το σχήμα της διαίρεσης των ονομάτων σε τρεις κλίσεις
- ❖ Στις αντωνυμίες χρησιμοποιούνται πιο συχνά οι «αδύνατοι» τύποι
- ❖ Υπάρχουν μεταβολές στα ρήματα, που τα καθιστούν πιο απλά και δημοδέστερα
- ❖ Περιορίζονται τα ρήματα σε –μι
- ❖ Μετατοπίζεται η τάξη των βαρύτονων ρημάτων
- ❖ Εξαφανίζονται σχεδόν τα ανώμαλα ρήματα και οι ανώμαλοι τύποι
- ❖ Παρουσιάζεται η κατάληξη -ουν, στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του ενεστώτα και του μέλλοντα (αντί του –ουσι και –σουσι, αντίστοιχα)
- ❖ Η κατάληξη –σας του ενεργητικού αορίστου αντικαθίσταται από αυτή

σε –σες

- ❖ Εξελληνίζεται πληθώρα λατινογενών λέξεων
- ❖ Παρατηρείται επίδοση της υποκοριστικής κατάληξης -ι(ο)ν.

Δ. Η ΦΡΑΓΚΙΚΗ ΚΑΙ Η ΒΕΝΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ

Το 1204 η Κωνσταντινούπολη πέφτει στα χέρια των σταυροφόρων και τα εδάφη της διανέμονται στους νικητές. Η Πελοπόννησος, με εξαίρεση τη Μάνη, αποτελεί το πριγκηπάτο του Μορέως.

Η Κοινή διάλεκτος διασπάστηκε λόγω των κατακερματισμών της Βυζαντινής αυτοκρατορίας σε κρατίδια, γεγονός το οποίο προκάλεσε δυσχέρειες στην επικοινωνία. Το κύρος της λόγιας γλώσσας μειώθηκε λόγω της χρήσης της γλώσσας του απλού λαού από τους Φράγκους στις περιοχές που αυτοί κατέλαβαν.

Μελετώντας το Χρονικό του Μορέως (βλ. παράρτημα), έμμετρο χρονικό που εξιστορεί την κατάληψη της Πελοποννήσου από τους Φράγκους και γραμμένο από εξελληνισμένο Φράγκο μοναχό, διαπιστώνουμε ότι αυτό καθρεφτίζει την γλωσσική πραγματικότητα της εποχής του. Αποτελεί σχεδόν το μοναδικό μνημείο της Νεοελληνικής γλώσσας, έτσι όπως αυτή διαμορφώνεται το 10^ο αι., γι'αυτό και είναι μεγάλης αξίας για τους γλωσσολόγους, ελάχιστης ωστόσο λογοτεχνικής. Παρότι ο συγγραφέας δέχτηκε επιρροές από την εκκλησιαστική και κλασική ελληνική παράδοση, ωστόσο αποτυπώνονται στο έργο του στοιχεία δηλωτικά της εξελικτικής πορείας της γλώσσας, όπως, σίγηση του άτονου αρκτικού φωνήεντος των ρημάτων, ο συνδυασμός του 'είχα' με αοριστικό απαρέμφατο, ο περιφραστικός μέλλοντας (θέλω+απαρέμφατο) κ.ά.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα επίδρασης της φράγκικης και ενετικής γλώσσας στην ελληνική είναι τα πλήθος τοπωνύμια που αναφέρονται και στο Χρονικό και στα οποία παρατηρείται ένα βασικό φωνολογικό γνώρισμα της βενετσιάνικης διαλέκτου, η τροπή του μεσοφωνηεντικού ιταλικού t σε d.

Η ΗΛΕΙΑΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η Νεοελληνική γλώσσα απαρτίζεται, στα πλαίσια μιας οριζόντιας διαίρεσης, από τις **διαλέκτους** (τις γλωσσικές διαφοροποιήσεις που είναι κοινές σε ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές) και τα **ιδιώματα** (επιμέρους διαφοροποιήσεις μέσα στην ίδια διαλεκτική περιοχή). Τα ιδιώματα (κι οι διάλεκτοι) χωρίζονται σε βόρεια, νότια, ανατολικά και δυτικά. Καθαυτές διάλεκτοι είναι η ποντιακή, η καππαδοκική, η τσακωνική και η κατωιταλική. Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2010), υπάρχει και πελοποννησιακή διάλεκτος που περιλαμβάνει τα ιδιώματα της Κορίνθου, της Μεσσηνίας, της Λακωνίας κ.τ.λ. Είτε την αποκαλέσουμε ιδίωμα είτε διάλεκτο, αρκετοί γλωσσολόγοι εξαίρουν τη σημασία της Πελοποννησιακής στη διαμόρφωση της Νεοελληνικής γλώσσας. Έχει μάλιστα διατυπωθεί η άποψη ότι η Πελοποννησιακή αποτέλεσε τη βάση της Νεοελληνικής Κοινής, η οποία ξεκινάει από την εποχή της Επανάστασης και δημιουργήθηκε στη Στερεά και στην Πελοπόννησο με βάση το πελοποννησιακό ιδίωμα (Αργυριάδης Γ., 1990), εμπλουτισμένο με στοιχεία επτανησιακά και λαϊκο-λόγια που μιλιούνταν στην Κωνσταντινούπολη (Κοντοσόπουλος Ν., 2008).

Το ηλειακό, συνεπώς, ιδίωμα τόσο μορφολογικά όσο και λεξιλογικά υπάγεται στο ευρύτερο πελοποννησιακό, παρουσιάζοντας ωστόσο και ιδιομορφίες.

Τα βασικά του γνωρίσματα συνοψίζονται στα εξής:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΗΛΕΙΑΚΗΣ

- ❖ Παρατηρείται η χρήση του άτονου **ο** που ακούγεται **ου**:
π.χ. τηράου αντί τηράω
- ❖ Η απουράνωση, δηλαδή η απώλεια της ουρανικής προφοράς των **σ, ξ, ζ, ψ, τσ**:
π.χ. αλώνισα
- ❖ Η τροπή των ένρινων ηχηρών **μπ, ντ, γκ**, σε άρινα ηχηρά:
π.χ. Βροντάλι
- ❖ Οι φθόγγοι **ξ, ψ, σ** στις ορεινές περιοχές της Λαμπείας και Ωλένης

χρησιμοποιούνται ως παχείς.

❖ Η επίδραση της αρχαϊκής είναι φανερή και σε πολλά ηλειακά τοπωνύμια:

π.χ. Ρουπάκι αντί ρόπαξ

❖ Σε κάποιες λέξεις που αρχίζουν από σύμφωνο προστίθεται ένα φωνήεν στην αρχή της λέξης.

π.χ. ασταφίς αντί σταφίς
ογλήγορα αντί γλήγορα
εβυθός αντί βυθός

❖ Αναπτύχθηκε ο φθόγγος **j** πριν το επόμενο φωνήεν **i**

π.χ. οίος – οιός – जोιος – οιοιος

Αφαίρεση φωνήεντος

❖ Σε πολλές λέξεις που ξεκινάνε από φωνήεν αφαιρέθηκε το αρχικό φωνήεν.

π.χ. γελάδα αντί για αγελάδα
σερνικός αντί αρσενικός

❖ Το **a** παραλείπεται και σε ρήματα

π.χ. γροικάου αντί αγροικώ

❖ Ομοίως αφαιρείται το αρχικό άτονο **o**

π.χ. μολογάου αντί ομολογώ

❖ Επίσης και το **e**

π.χ. βλογάου αντί ευλογώ

❖ Μερικές φορές αφαιρείται και ολόκληρη συλλαβή χάρη της απλολογίας

π.χ. βαλόστανη αντί βουβαλόστανη

❖ Υποκατάσταση ισχυρότερου φωνήεντος αντί του προϋπάρχοντος

αρχικού **a** αντί **o**

π.χ. αρμάθα αντί ορμαθός
αρφάνεια αντί ορφανεία

αστράχα αντί όστρακο

α αντι ε

π.χ. αγγόνια αντί εγγόνια

α αντί ι

π.χ. ατσίδα αντί ικτίδα

ο αντί ε

π.χ. ορμήνεια αντί ερμηνεία
όχτρητα αντί έχθηρητα

ου αντι ο

π.χ. ούλος αντί όλος

Μεταβολές φωνηέντων στο μέσο της λέξης

❖ ανάπτυξη συνοδίτη φθόγγου ου
π.χ. κουτσουνίδα αντί τσουκνίδα
σουφραΐδα αντί σφραγίδα

❖ ανάπτυξη ενός συνοδίτη φθόγγου ι
π.χ. καπινός αντί καπνός

Αποβολή του φωνήεντος

❖ αποβολή α
π.χ. Χαρλάμπης αντί Χαραλάμπης

❖ αποβολή ο
π.χ. ακλουθάω αντί ακολουθάω

❖ αποβολή ε
π.χ. τριδόνες αντί τεριδόνες

❖ έκπτωση του ι
π.χ. Γαβρίλης αντί Γαβριήλ
όρσε αντί όρισε

Τροπή φωνήεντος

❖ τροπή του **α** σε **ε**
π.χ. αρρεβώνας αντί για αρραβώνας

❖ τροπή του **ο** σε **α**
π.χ. Βαρθαλαμιό αντί Βαρθολομιό

❖ τροπή του **ο** σε **ου**
π.χ. Γαστούνη αντί Gastogne

❖ τροπή του **ε** σε **α**
π.χ. μαγάρα αντί μεγάρα

❖ τροπή του **ε** σε **ο**
π.χ. απολπίζουμαι αντί απελπίζομαι

❖ τροπή του **ε** σε **ι**
π.χ. χιλιδόνι αντί χελιδόνι

❖ τροπή του **ι** σε **ε**
π.χ. άχερο αντί άχυρο

Μεταβολές φωνηέντων της τελευταίας συλλαβής

❖ Το **ο** μετατρέπεται σε **ου** στο α' ενικό πρόσωπο των ρημάτων του ενεστώτα
π.χ. τρώου αντί τρώγω

Σύμφωνα- Μεταβολές συμφώνων

❖ Πρόσθεση συμφώνου
Μεταξύ των άρθρων **ο ,η, - οι** και του αρχικού φωνήεντος της επόμενης λέξης αναπτύσσεται ένα **j**
π.χ. Η jάλλη , οι jελιές

❖ Η εμφάνιση ενός **γ** πριν τις λέξεις που ξεκινούν από **λ, ρ** και **ν**
π.χ. γνέμα αντί νήμα

❖ Μερικές φορές το σύμφωνο **ν** συλλαβίζεται με το αρχικό φωνήεν της

επόμενης λέξης
π.χ. νένας αντί ένας

❖ Προσθήκη ενός **σ** που προέρχεται από προθέσεις και επιρρήματα που λήγουν σε **ς**
π.χ. σμυρτιά αντί μυρτιά

Υποκατάσταση συμφώνου στη θέση του προϋπάρχοντος αρκτικού

❖ του **γ** αντι **β**
π.χ. Γούμερο αντι βουμερόν

❖ του **δ** αντι **θ**
π.χ. δειάφι αντί θειάφι

❖ του **ν** αντί **δ**
π.χ. νο μου αντί δος μου

❖ **τς** αντί **σ**
π.χ. τσακάτου αντί ίσα κάτου

❖ του **φ** αντί **β**
π.χ. φουκέντρα αντί βουκέντρα

❖ του **χ** αντί **κ**
π.χ. χοχλάζω αντί κοχλάζω

Μεταβολές συμφώνου στη μέση της λέξης

α. ανάπτυξη συμφώνου

❖ ανάπτυξη ενός **j** για την αποφυγή της χασμωδίας
π.χ. Ωογάου αντί ωοέω-ω

❖ ανάπτυξη ενός **λ**
π.χ. κλαμάρι αντί για καλαμάρι

❖ ανάπτυξη ενός **ρ**
π.χ. άφτρα αντί για αύθα

❖ ανάπτυξη ενός σ
π.χ. ξεσπιρνάου αντί εκπυρηνίζω

β. αποβολή συμφώνου

❖ του β
π.χ. πρόατο αντί για πρόβατο

❖ του γ μεταξύ των φωνηέντων α, ι, ο
π.χ. ανώει αντί για ανώγειον, αποφάι, καταής αντί καταγής

❖ του γ πριν από το λ, μ, χ
π.χ. άρμεμα αντί για άρμεγμα

❖ του θ
π.χ. άσμα αντί για άσθμα

γ. απλοποίηση συμφωνικών συμπλεγμάτων

π.χ. πλίθα αντί πλίνθα
ροδάμι αντί ροδάμνι

Τροπή συμφώνου

❖ Το β σε π, γ, λ, φ, χ
π.χ. αραποσίτι αντί για αραβόσιτο, στροφυλιά αντί για στρόβυλος

❖ Το θ σε τ
π.χ. λάπατο αντί για λάπαθον

❖ το π σε γ
π.χ. λιγοθυμάω αντί λιποθυμώ

❖ το τ σε κ ή τσ
π.χ. πατάκα αντί πατάτα
γαλατσίδα αντί γαλάκτης

❖ το χ σε γ
π.χ. πάγνη αντί για παχνί

❖ το χ σε υ
π.χ. ευκή αντί για ευχή

❖ το κτ σε χτ
π.χ. αλεκτάου αντί υλακτώ

❖ το ρκ σε λκ
π.χ. βαλκός αντί βαρκός

❖ το πν σε πλ
π.χ. πλεμόνια αντί πνευμόνια

❖ το πτ σε φκ
π.χ. φκυάρι

❖ το σχ σε σκ
π.χ. σκοινί αντί σχοινί

Μετάθεση και αντιμετάθεση συμφώνων

π.χ. αρθιμός αντί αριθμός
κόρκος αντί κρόκος
λειτουργιά αντί λειτουργία
νιτερέσο αντί interesseo
Τετράδη αντί Τετάρτη

Αντιμετάθεση

π.χ. καλημαύκι αντί καμελαύκι
κοτσουνίδα αντί τσουκνίδα
σφόρδακλας αντί βάτραχος

Μεταβολές συμφώνων στο τέλος μιας λέξης

❖ πρόσθεση συμφώνου

π.χ. επειδή αντί επειδή
τότε αντί τότε

❖ **αποβολή συμφώνου**

π.χ. δώμου αντί δώσμου

❖ **αναλογία**

π.χ. Η 'μάχη' λέγεται 'αμάχη' αναλογικά προς την αγάπη. Το 'κατσίτε' από το 'καθίστε' αναλογικά με τις καταλήξεις του παθητικού αορίστου.

❖ **παρετυμολογία**: ονομάζεται το φαινόμενο της ψευδούς ετυμολογίας κατά το οποίο μια λέξη σχετίζεται με κάποια άλλη φαινομενικά όμοια, στην πραγματικότητα όμως διαφορετική.

π.χ. προς το ανδρείας λέμε αντρογυναίκα
προς το παλάμη λέμε απαλάμη
γλαρέτζα προς γλάρος
χειροβότανο λέγεται χεροβότανο προς το χέρι.

❖ **συμφυρμός**: το φαινόμενο κατά το οποίο σχηματίζεται μια λέξη από στοιχεία δυο συνωνύμων λέξεων οι οποίες μας έρχονται ταυτόχρονα στη συνείδηση αντί μίας

π.χ. θελομπούρα από τις λέξεις θελούρα και θαμπούρα
σωμάρα από τις λέξεις σώμα και κομάρα
ψαχουλεύω από το ψάχνω και το χαλεύω

Ονόματα

❖ Στην ονομαστική πληθυντικού είναι εύχρηστος ο τύπος **-αίοι** όχι μόνο για τα εθνικά αλλά και για τα υπόλοιπα προσηγορικά ονόματα

π.χ. Αμαλιαδαίοι, τσοπαναραίοι.....

❖ Τα ουδέτερα σε **-ι** και **-ο** στον πληθυντικό λήγουν σε **-α**

π.χ. άλογο, άλογα

❖ Τα επίθετα σε **-ης** μεταπλάστηκαν σε **-ος**

π.χ. αμαθής, άμαθος

❖ Επίθετα που σχηματίζουν το αρσενικό τους με την τουρκική κατάληξη

-λης

π.χ. μαχμουρλής

- ❖ Τα αρσενικά που λήγουν σε **-γιάρης** σχηματίζουν το θηλυκό σε **-γιάρα** και το ουδέτερο σε **-γιάρικο**

π.χ. φαγανιάρης, φαγανιάρα, φαγανιάρικο

Μεταβολή του γένους των ονομάτων

Στο Ηλειακό ιδίωμα μεταβάλλεται το γένος αρκετών ουσιαστικών κυρίως δευτερόκλιτων θηλυκών σε -ος που έγιναν αρσενικά

π.χ. η άμμος, ο άμμος

Ελλειπτικά ονόματα

- ❖ Απαντούν μόνο στον ενικό αριθμό
- π.χ. η λάτρα, το στανιό, το συνήθειο

- ❖ Απαντούν μόνο στον πληθυντικό
- π.χ. τα μούρταλα, τα βρετικά...

Αντωνυμίες

Χρησιμοποιούνται με ιδιαίτερο τρόπο προσωπικές αντωνυμίες του τρίτου προσώπου

π.χ. αυτούνος, ευτούνος, αυτουνού, φτούνου, κλπ.

Μεταβολή του γένους των ονομάτων

- ❖ Στο Ηλειακό ιδίωμα, όπως σε όλη την νεοελληνική γλώσσα, μεταβάλλεται το γένος αρκετών ουσιαστικών κυρίως δευτερόκλιτων θηλυκών σε **-ος** που έγιναν αρσενικά
- π.χ. ο άμμος αντί η άμμος
ο βάτος αντί η βάτος
ο ντράφος αντί η τάφος

- ❖ Αρσενικά έγιναν και κάποια ουδέτερα
- π.χ. ο μάραθος αντί το μάραθον

οι νομάτοι αντί τα ονόματα

- ❖ Κάποια αρσενικά ανάγονται ως θηλυκά
π.χ. η Βάρδα αντί ο Βάρδος
η Αγία Σωτήρα αντί του Σωτήρος
η αφράχτη αντί ο φράχτης
η ψιχαστήρα αντί ο ψεκαστήρ
- ❖ Κάποια αρσενικά έγιναν ουδέτερα
π.χ. το βίος αντί ο βίος

Ελλειπτικά ονόματα

- ❖ απαντούν μόνο στον ενικό αριθμό
π.χ. το στανιό, η λάτρα, το συνήθειο, το χερικό
- ❖ απαντούν μόνο στον πληθυντικό
π.χ. τα κούρταλα, τα πιστρόφια, τα φωτίκια, τα βρετικά

ΡΗΜΑ

- ❖ Βαρύτονα ρήματα που λήγουν σε **-ίζω** παίρνουν την κατάληξη **-άου**
π.χ. αγγίζω – αγγιάου
ακονίζω – ακονάου
- ❖ Τα ρήματα σε **-μι** μεταπλάστηκαν σε συνηρημένα ή σε **-ίζω**
π.χ. σβέννυμι – σβώ
- ❖ Ρήματα από τη Λατινική – Ιταλική
π.χ. αριβάρω (arrivare)
κουμαντάρω (comandare)
πεδουκλώνω (pediculare)
- ❖ τα ρήματα που έληγαν σε **-νω** , **-είω** , **-ύω** έγιναν συνηρημένα
π.χ. πτύω = φτώ, φτείς, φτεί, φτυούμε, φτύτε, φτυούνε
- ❖ Τα συνηρημένα σε **-άω** πήραν τις καταλήξεις **-άου**
π.χ. αγαπάου , αγρικάου

- ❖ Η συλλαβική αύξηση είναι σπάνια. Την παίρνουν μόνο ρήματα δισύλλαβα παροξύτονα που αρχίζουν από σύμφωνα
π.χ. ντώνω – έντωνα
- ❖ Η εσωτερική αύξηση είναι ανύπαρκτη και σπάνια καθώς και η χρονική
- ❖ Ο παρατατικός των συνηρημένων σε **-άω** ρήματα σχηματίζεται ως εξής
π.χ. λάκαγα -εσ -ε -άγαμε -άγατε -άγανε
- ❖ Ως προς το Μέλλοντα, αυτός σχηματίζεται περιφραστικά ,με την προσθήκη του μορίου -θέλα ή -θάλα ή -θένα ή -θάνα
π.χ. θέλα πάω βόλτα σήμερα
- ❖ Στον Αόριστο συχνά απαντάμε την κατάληξη **-κα**
π.χ. άφηκα
- ❖ Ο παθητικός Αόριστος σχηματίζεται όπως και στα αρχαία ελληνικά
π.χ. εστάθηκα , εστάθης, εστάθη
- ❖ Οι δυνητικές εγκλίσεις έχουν αντικατασταθεί από τη χρήση του ρήματος **μπορεί + να + ρήμα**
π.χ. μπορεί να δίνω
- ❖ Η Ευκτική σχηματίζεται με το μακάρι, άμποτε, να
- ❖ Οι μετοχές σε **-οντας** σχηματίζονται χωρίς το **-ς**
π.χ. τρέχοντα αντί τρέχοντας

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Τα πιο ιδιωματικά επιρρήματα είναι τα εξής:

ΤΟΠΙΚΑ: αλλούθε, αλλούθενε, τσαπάνου, παραπάνουλλια, μπροστύτερα, εδεπά, εδωπάλια, εδώθε, σάδωθε, εδευτού, ευτουθε, παραπάνουλλια, παρακατούλια

ΧΡΟΝΙΚΑ: απόλαμπρα, απολείτρουγα, σούρπα, (προς το σούρουπο), το χαλούπωμα (όταν σκοτεινιάζει), γεννητάτα (εκ γενετής)

ΤΡΟΠΙΚΑ: αδιπόδι, ανάρια, άνταφλα (χωρίς προσοχή), απίστομα, ασταμάτηγα, πιλάλα, στανικά, χερχέρι

ΠΟΣΟΤΙΚΑ: μπίτι, μπίτι-μπίτι, πλιο- πλιότερο, συμπούπουλα (όλα μαζί), μια ψίχα (λίγο)

ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΑ: μπας ,σάμπως, σάματι, τίλογα (πώς)

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΡΗΜΑΤΩΝ

Οι παραγωγικές καταλήξεις των ρημάτων της ηλειακής είναι:

- ❖ -άζω π.χ. γλαριάζω
- ❖ -αίνω π.χ. αρταίνω
- ❖ -άου π.χ. αγρικάου
- ❖ -άρω, -αιρώ , -αίρνω, -ίρω (από την ιταλική) π.χ. γουστάρω, γουσταίρνω
- ❖ -βω π.χ. αναθρέβω
- ❖ -γω π.χ. μπήγω
- ❖ -εύω π.χ. φιλεύω
- ❖ -ζω π.χ. αρέζω
- ❖ -θω π.χ. κλώθω
- ❖ -ίζω π.χ. ξαρίζω
- ❖ -νέσκω π.χ. μεινέσκω
- ❖ -νω π.χ. κραίνω
- ❖ -φτώ π.χ. χάφτω
- ❖ -ώνω π.χ. πεδουκλώνω

ΣΥΝΘΕΣΗ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

σύνθετα αντικειμενικά

π.χ. βραστογαλιά (το αρμεγμένο γάλα που βράζεται αμέσως)
αρνόκουρο

σύνθετα παρατακτικά

π.χ. αρμόγαλα , πατσοκέφαλο

σύνθετα προσδιοριστικά

π.χ. αλπότρουπα, αρνόμαλλο, απόπαιδο

σύνθετα κτητικά

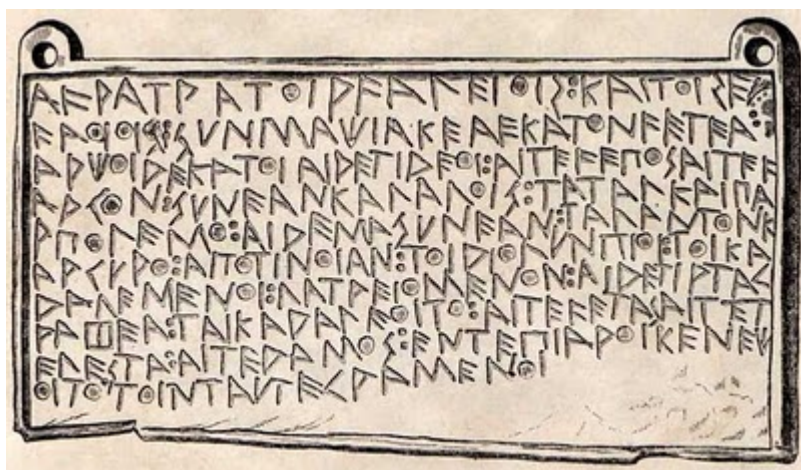
π.χ. μονοβύζα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.

2.

Σχέδιο ορειχάλκινης πινακίδας, επί της οποίας αναγράφεται η συνθήκη ειρήνης μεταξύ των Ηλείων και αγνώστου λαού. Σύμφωνα με τον Roehl (*Inscriptiones Graecae antiquissimae, αρ. 110*) αυτή η συνθήκη ειρήνης, η αρχαιότερη σωζόμενη στην ελληνική γλώσσα, είναι χαραγμένη επί ορειχάλκινης πινακίδας, η οποία ανακαλύφθηκε στην Ολυμπία. Ήταν αναρτημένη με δύο καρφιά στον τοίχο κάποιου από τους ναούς, πιθανότατα του Ολυμπίου Διός, καθώς υπάρχει αναφορά σε αυτόν. Το κείμενό της στην ηλειακή διάλεκτο, που διασώζει το γράμμα δίγαμμα ή βαυ (Ϝ), έχει ως εξής:

**Ἀ φράτρα τοῖρ Φαλείοις: καὶ τοῖς Εὐφαιοῖσις. Συμμαχία κ' εἴ[ι]α ἑκατὸν
φέτεα :, ἄρχει δέ κα τοῖ. αἰ δέ τι δέοι : αἶτε φέπος αἶτε φάργον :,
συνε[ῖ]αν κ' ἀλ[λ]άλοις :, τὰ τ' ἄ[λ]λ[α] καὶ πᾶρ' πολέμο :: αἰ δέ μὰ
συνε[ῖ]αν:, τάλαντόν κ' ἀργύρο : ἀποτίνοιαν : τοῖ Διὶ Ὀλυμπίοι : τοῖ
κα[δ]δαλέμενοι : λατρεῖόμενον :: αἰ δέ τιρ τὰ γράφεια : ταῖ κα[δ]δαλέοιτο
:, αἶτε φέτας αἶτε τελεστὰ[ς] : αἶτε δᾶμος :, ἐν τ' ἐπι' ροι κ' ἐνέχοιτο τοῖ
'νταῦτ' ἐγρα[μ]μένοι.**

Ἡ μεταγραφή του κειμένου στην αττική διάλεκτο θα ήταν ως εξής:

Ἡ ρήτρα τοῖς Ἡλείοις καὶ τοῖς Εὐαίοις. Συμμαχία ἂν εἶη ἑκατὸν ἔτη, ἄρχει δά' ἂν τόδε. Εἰ δέ τι δέοι εἶτε ἔπος εἶτε ἔργον, συνεῖεν ἂν ἀλλήλοις τὰ τ' ἄλλα καὶ περὶ πολέμου• εἰ δέ μὴ συνεῖεν, τάλαντον ἂν ἀργύρου ἀποτίνοιαν τῷ Διὶ [τῷ] Ὀλυμπίῳ οἱ καταδηλούμενοι λατρευόμενον. Εἰ δέ τις τὰ γράμματα τάδε καταδηλοῖτο, εἶτε ἔτης εἶτε τελεστής εἶτε δῆμος, ἐν τῷ ἐπιέρῳ ἂν ἐνέχοιτο τῷ ἐνταῦθα γεγραμμένῳ.

Ἀπόδοση στη νεοελληνική:

Ἡ συνθήκη μεταξύ Ηλείων και Ευβοέων(;). Ἄς εἶναι συμμαχία ἐπὶ ἑκατό ἐτη, και Ἄς ἀρχίσει ἐφέτος. Ἄν υπάρξει ἀνάγκη διαπραγματεύσεως ἢ πολεμικῆς πράξεως, τα δύο κράτη να συναχθούν για κάθε ἄλλο και για πόλεμο, εἰάν ὁμως δεν συναχθούν, εκείνοι που παρέβησαν τη συνθήκη να πληρώσουν ἕνα ἀργυρό τάλαντο στον Ολύμπιο Δία. Εἰάν κάποιος, εἶτε ἀπλός πολίτης, εἶτε

άρχοντας, είτε ένας δήμος, υπονομεύσει αυτή την επιγραφή, να υποβληθεί στο ιερό πρόστιμο που καθορίζεται εδώ.

Η χρονολόγηση του κειμένου και το όνομα του συμμάχου των Ηλείων είναι αβέβαιη, ωστόσο η συνθήκη ειρήνης φαίνεται ότι δεν είναι μεταγενέστερη του πρώτου μισού του 5ου αιώνα π.Χ.

3.

Αττικισμός

Φρύνιχος, *Οδηγίες για τη σωστή χρήση της γλώσσας με βάση τον αττικιστικό κανόνα*, 2^{ος} αιώνας μ. Χ.

«Ὅστις ἀρχαίως καὶ δοκίμως ἐθέλει διαλέγεσθαι τὰ δ' αὐτῷ φυλακτέα [...] διωρία ἐσχάτως ἀδόκιμον ἀντ' αὐτοῦ δε προθεσμίαν ερεῖς [...] ἀγαθός μάλλον λέγε, μὴ ἀγαθώτερος, καὶ ἀντί του ἀγαθότατος, ἀγαθός μάλιστα [...] πάντοτε μὴ λέγε, ἀλλ' ἐκάστοτε καὶ διὰ παντός [...] κατορθώματα ἀμαρτάνουσι κανταύθα οἱ ῥήτορες, οὐκ εἰδότες ὅτι το ῥήμα δόκιμον, το κατορθῶσαι, το δ' ἀπό τούτου ὄνομα ἀδόκιμον, το κατόρθωμα λέγειν οὖν χρῆ ἀνδραγαθήματα.

4.

Γράμμα του ναύτη Απίωνα στον πατέρα του Επίμαχο (2^{ος} αι. μ.Χ.)

Απίων Ἐπιμάχῳ τῷ πατρί καὶ κυρίῳ πλείστα χαίρειν. Προ μεν εὐχομαι σε υγιαίνειν καὶ διὰ πάντος ἐρώμενον εὐτυχεῖν μετὰ τῆς ἀδερφῆς μου καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς καὶ του ἀδερφοῦ μου. Εὐχαριστῶ τῷ κυρίῳ Σεραπίδι ὅτι μου κινδυνεύσαντος εἰς θάλασσαν ἔσωσεν εὐθέως ὅτε εἰσήλθον εἰς Μεσήνους ἔλαβα βιατικόν παρὰ Καίσαρος χρυσοῦς τρεῖς. Καὶ καλῶς μοι ἐστὶν ἐρωτῶ σε οὖν κύριέ μου πατήρ, γράψον μοι ἐπιστόλιον, πρῶτον μεν περὶ σωτηρίας σου, δεῦτερον περὶ τῆς των ἀδελφῶν μου, τρίτον ἵνα σου προσκυνῶ τὴν χέραν, ὅτι με ἐπαίδευσας καλῶς καὶ ἐκ τούτου ἐλπίζω ταχύ προκόψαι των θεῶν θελόντων.

Ἀσπάσαι Καπίτων πολλὰ καὶ τους ἀδελφούς μου καὶ Σέλλαν καὶ τους φίλους μου. Ἐπεμψά σοι εἰκόνιν μου διὰ Εὐκτήμονος ἐστὶ δε μου ὄνομα Ἀντώνις

Μάξιμος.

Ἐρωσθαι σε εὐχομαι. Κεντύρια Αθηνονίκη.

Verso: Εἰς Φιλαδέλφειαν Επιμάχω ἀπὸ Απίωνος υἱοῦ. Απόδος εἰς χώρτην πρίμαν Απαμήνων Ιουλιανοῦ Ἀν λιβλάριω ἀπὸ Απίωνος ὥστε ἐπίμαχο πατρί αυτού.

5.

Το χρονικόν του Μορέως

Πρόκειται για την ιστορία της κατάκτησης της Πελοποννήσου ἀπὸ τους Γάλλους και εἶναι ἡ διήγησις τῶν ὅσων συνέβησαν στο Πριγκιπάτο μέχρι το 1292. Ἡ παρουσίαση γίνεται ἀπὸ μια οπτική γωνία που ευνοεῖ τους Φράγκους και ἀντιμετωπίζει εχθρικά τους Βυζαντινοὺς. Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἐλληνική ἐκδοσις εἶναι διασκευὴ ἐνὸς γαλλικοῦ κειμένου που ἔχει χαθεῖ. Ὡστόσο οἱ γνώμες φαίνεται να εἶναι διαφορετικὲς διότι ορισμένοι υποστηρίζουν ὅτι τὸ ἐλληνικὸ κείμενο εἶναι τὸ πρωτότυπο και γράφτηκε ἀπὸ ἕναν ἐξελληνισμένο Φράγκο. Ἀρκετὴ σημασία πάντως ἔχει τὸ γεγονός πως ὁ συγγραφεὴς μιλοῦσε με ἀρκετὴ ευκολία τὴν ἐλληνική γλῶσσα. Τὸ ἀπόσπασμα που ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στη μάχη τῆς Πελαγονίας.

Στ. 3832-3877, ἐκδ.Καλονάρδου, Havniensis 57

« Ὁ ἀφέντης τῆς Καρύταινας ὁ εξακουστός ἐκεῖνος ἐντράπη, τὸ ἀκούσει τὸ φυγεῖον, μέγਾਲως ἐταράχτη, και εἶπεν ὅτι «Ψέμματα εἶπεν ὁ χωριάτης οπού ἦλθεν και ἀφηγήσετον ἐκεῖνα τῶν Δεσπότου ὅλα ἦσαν λόγια εὐκαιρα, καύχημα τῶν Ρωμαίων οπού ἐπαινοῦνται ὀλοστινοὶ και ψέγουν τὸς ἐχτροὺς τῶς.

Ἀλλά ας σταματήσωμεν ἐδῶ εἰς τὸς κάμπους τούτους και ας ἐλθουν να πολεμήσουσιν, ἡμεῖς ας τὸς δεχτούμε.

Μηδέν σκιαστήτε τίποτε ἀν εἶναι παλαιότεροί μας

Ὅτι λαός πολὺπλοκος και ἀπὸ διάφορες γλῶσσες

Ποτέ καλήν συμβίβασιν οὐκ ἔχουσιν ἀλλήλως.

Ἡμεῖς γαρ και ἀν εἴμεθεν ὀλίγοι πρὸς ἐκεῖνους ,

Ὅλοι εἴμεθεν ὡς ἀδελφοὶ και γλῶσσαν μίαν λαλούμεν,

Και ἐδάρτε θέλομεν φανῆ ἀν εἴμεθεν στρατιώτες.

Εκείνοι οι περισσότεροι εκ τον φόβον οπού είχαν τίποτε
Ουδέν αφουκράστηκαν του αφέντου Καρυταίνου, αλλά εις το
Τέλος είπασιν κι ούτως το αφηρώσαν ότι το έλθει το βράδυ,
Να λάμψη το φεγγάρι, να κοιμηθή ο λίος λαός, να μην τους έχουν νοήσει το
πλέον κρυφώς και σιγαλά οπού να ημπορέσουν να ορμηθούν του φεγγαριού,
να έχουσι μισέψει,
Να φύγουν ωσάν ημπορούν δια να μην κιντυνέψουν.
Και όσον επλήρωσε η βουλή ότι έχουν φυγείο καθεείς εδιάβηκεν εις την
κατούνα οπού είχε.
Εν τούτω ο ανδρικότατος ο αφέντης Καρυταίνου,
Εκείνος ο παράξενος ο επαινετός στρατιώτης επόνεσε η καρδιά του και εις
σφόδραν ελυπήθη. Ο μεν εντράπη το φυγείον, εθλίβει τον λαόν του,
εσκόπησεν, ως φρόνιμος, το πώς να τους βοηθήση, να μη χαθούσιν άδικα κι
έχει αμαρτίαν μεγάλην .
Στην τέντα του εστάθηκεν, ραβδί κρατεί στο χέριν, τον στύλον κρούει με το
ραβδί και λέγει προς εκείνον
«Στύλε μου κράτει δυνατά την τέντα όπου με σκέπει,
Ότι πολλά την αγαπώ, ου χρήζω να κιντυνέψη.
Ημείς βουλήν απήραμεν, ο πρίγκιπας κι ο Δεσπότης.
Να φύγωμεν από σπερού οι πρώτοι του φουσσάτου
Ν' αφήσωμεν τον λίον λαόν να έχουσιν κινδυνέψει.
Δια τούτο λέγω προς εσέν, τέντα μου αγαπημένη,
Μη πιάση κι απιστήσης το ότι έني αλλέως το πράγμα
Σκόπισον να σωτηρευτείς όπως μη κιντυνέψεις.»

ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΚΗΣ

A

αβάρα

παράσιτο που τρέφεται απο το αίμα των ζώων

αβάρεγος

(ο,η,το) αυτός που δεν έχει χτυπηθεί

αβαρία

(η) ζημιά

αβγατάω

μεγαλώνω σωματικά/αυξάνω τα πράγματα μου

αβέρτα

αβούλιαρος

είδος βελονοειδούς φυτού

αβρωνιά

το κοινό φυτό βρυωνία (βότανο)

αγλέγουρας

(ο) Είδος βοτάνου, φαρμακευτικού και δηλητηριώδους

αγάλι-αγάλι

σιγά-σιγά, αργά-αργά

αγανάχτια

η στεναχώρια

άγανο

οι τρίχες που βγάζουν τα σιτηρά πριν την ωρίμανση

αγανός

η αραιή υφή στα υφάσματα και στα πλεκτά

αγάνωτος

αυτός που δεν είναι γανωμένος

άγαρμπα

άκομψα

άγαρμπος

Όχι λείος στην επιφάνεια

αγγειό

(το) Σκεύος οικιακό, κυρίως τής μαγειρικής, (κύπελλο,δοχείον, χύτρα,

λέβητας, κλπ)

αγγειά

(τα) Οικιακά σκεύη, αλλά και τα ανδρικά γεννητικά όργανα

αγγελίζω

προσφέρω στους φτωχούς ελεημοσύνη

αγγελό

οικειακό δοχείο

αγγιά

τα χάλκινα σκεύη που χρησιμοποιούσε ο τσοπάνης για το άρμεγμα πήξιμο του τυριού κλπ

αγγλιά

τα μεγάλα δοχεία απο λαμαρίνα στα οποία έβαζαν το λάδι οι λιτρουβιάρηδες

αγγλάδω

πολύ ατημέλητη γυναίκα

αγιάζι

(το) Η νυκτερινή έντονη ψύχρα και υγρασία

αγκαλιαστός

το ταγκό, το βάλς

αγκομαχάου

Βογκάω, λαχανιάζω από τον κόπο, από την εξάντληση, την κούραση

αγκοφοριέμαι

βαριανασαίνω από τους πόνους

αγκρουμάζουμαι

κρυφακούω

αγκωνάρι

(το) Πέτρα, λίθος ακρογωνιαίος

αγκωνή

(η) Κομμάτι ψωμιού από την άκρη τού καρβελιού

αγλέγουρας

(ο) χόρτο δηλητηριώδες

αγλείφω, αγλείφομαι

(ρ.) γλείφω, γλείφομαι

αγνάντιο(αγνάντια)

(επίρρ.) Απέναντι , έχοντας οπτική επαφή

αγνάρι

το πάτημα του πέλματος

άγνωρα

τα άγνωστα

αγοραστό

οτιδήποτε δεν έχει παρασκευαστεί στο σπίτι αλλά έχει αγοραστεί
άγουλο

φρούτο που δεν έχει ωριμάσει

αγουρίδα

(η) Το άγουρο, το ανώριμο φρούτο, κυρίως το άγουρο σταφύλι

αγουστιάτης

είδος σταφυλής

ο άωρος

ο ανώριμος, ο άγουρος (Αρχ.Ελλ)

αγουριέμαι

(ρήμα) Ολοφύρομαι, οδύρομαι με φωνή σαν του σκυλιού που κλαίει

αγουρίλα

η γεύση του άγουρου φρούτου

άγουρος

(ο,η,το) ανώριμος

αγουρόλαδο

το λάδι από άγουρες ελιές

αγουροξυπνημένος

(ο,η,το) Ο εγερθείς από τον ύπνο, χωρίς να τον χορτάσει

αγρανάπαυση

η μη καλλιέργεια αγρού από το έτος και πλέον

αγραπιδιά

η άγρια αχλαδιά

αγρασκελάου

πηδάω απέναντι

αγριάδα

(η) Είδος αγριόχορτου (ζιζανίου), αλλά και έκφραση οργής-θυμού-επιθετικότητας-απειλής

αγρικώ

(ρήμα) Καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι, ανταποκρίνομαι σε ομιλία άλλου

αγριλιά

άγρια ελιά

αγριλίδι

φυτρώνει στη ρίζα της ελιάς

αγροικάου

ακούω

αγύριστος

(ο) ο διάβολος

αγώι

αμοιβή για την μεταφορά φορίου

αγωνιέμαι

καταβάλλω προσπάθεια

αδειά

(η) Σχόλη, ευκαιρία, ελεύθερος (χωρίς απασχόληση) χρόνος

αδειάζω

(ρήμα) Εκτός από « αδειάζω, εκκενώνω κάτι», εννοείται: είμαι ελεύθερος, χωρίς απασχόληση

αδιάβατος

ο μη τυχών μνημοσύνου νεκρός

αδιάβροχο

(το) δέρμα από πρόβατο, το οποίον προορίζεται για το επάνω δέρμα υποδημάτων(το φόντι)

αδικάου

αποδίδω κακό λόγο

αδικιέμαι

αδικούμαι

αδιπόδι

καλπάζω (το άλογο)

αδράχνω

(ρήμα) Δράττομαι, αρπάζω, πιάνω κάτι με ορμή

αδράχτι

(το) Εξάρτημα της ρόκας, στο οποίο τυλίγεται το νήμα.

αδυνάστεια

αδύνατα μέλη μέσα σε μια οικογένεια (πχ. ορφανά)

άει

(επίρρ.) άϊντε, πήγαινε

αέρι

κακό πνεύμα

αερικό

(το) φάντασμα, νεράιδα, στοιχειό

αζίκι

το δώρο συγγενών για τραπέζι γάμου

αθέλα

νόσος οφθαλμών

αϊντε

πήγαινε, έλα

αίρα

χόρτο

άκαγος

αυτός που δεν κάηκε

ακαμάτης

(ο) τεμπέλης, οκνηρός

ακένωτος

αυτός που δεν του έχουν σερβίρει

ακλαδούρα

(η) ακλάδευτη φυτεία

άκληρος

άτεκνος

ακόνι

(το) ειδική πέτρα (σμιριδόπετρα), με την οποία ακονίζουν μαχαίρια και άλλα κοφτερά εργαλεία

ακουμπάω

(ρήμα) στηρίζομαι κάπου

ακουμπέτι

ακόμα

ακούτραφας

(ο) αυχέννας

αλαλιά

ανοησία

αλαλάγγιαχτος

(ο,η,το) ευαίσθητος

αλαλιάζομαι

ζαλίζομαι από τον ήλιο

αλάνα

το ξέφραγο χωράφι

αλάργα

(επίρρ) μακριά

αλαργεύω

(ρήμα) απομακρύνομαι

αλαργινός

(ο,η,το) απομακρυσμένος, μακρινός

αλατάρης

ξύλινο δοχείο για το αλάτι

αλατζάς

ευτελής βαμβακερό ύφασμα

αλλαξιά

(η) φορεσιά, στολή

Μία αλλαξιά ρούχα

αλαφιάζουμαι

εντείνω την προσοχή μου

αλαφιασμένος

(ο,η,το) αίφνης τρομαγμένος, λίαν ανήσυχος

αλαφροϊσκιωτος

(ο, η,το)αυτός που βλέπει φαντάσματα και αερικά

αλέγρος

ο ζωηρός

άλειμμα

το λίπος του χοιρινού και η επάλειψη

αλεσιά

(η) μονάδα μετρήσεως ελέσματος (αλευριού στον μύλο)

αλετροπόδα

εξάρτημα του αρότρου

αλί

αλίμονο

αλιάδα

το έδεσμα σκορδαλιά

άλικο

το κατακόκκινο

αλιμπερτά

(η) ελευθερία , ανεμελιά, ελευθερία κινήσεων

αλιπόδι

το γρήγορο τρέξιμο

αλισ(ι)βερίσι

(το) δοσοληψία, συναλλαγή

αλισίβα

(η) σουρωμένο θερμό διάλυμα στάκτης, χρήσιμο για πλύσιμο ενδυμάτων

αλιφασκιά

η φασκομηλιά

αλλαξιά

το κοστούμι

αλλησμονάου

λησμονώ

αλλησμονητήρα

βότανο που προκαλεί την λησμοσύνη

αλλουνού

άλλου

αλμπάνης

ο πεταλωτής αλόγων

αλντίρι

(το) ελεύθερο, παρακίνηση για δράση

αλογόπετρα

(η) γαλαζόπετρα, θειϊκός χαλκός για ράντισμα

αλλογοσούρτης

αυτός που κλέβει άλογα χωρίς να τον πάρουν χαμπάρι

αλοή

είδος πικρού βοτάνου

αλ'πογανίζω

περιφέρομαι σπαταλώντας το χρόνο μου ψάχνοντας θήραμα

αλ'ποτινάζω

αρπάζω βίαια και τινάζω κατά γης το θήραμα

άλυσσος

η αλυσίδα που δένουν τα ζώα

αλυχτάω

(ρήμα) συμπεριφέρομαι σαν το σκυλί που γαβγίζει με ξεχωριστό τρόπο, όταν έχει αντιληφθεί θήραμα

αλυχτάου

φονάζω δυνατά

αλύχτημα

(το) ξεχωριστό γάβγισμα του σκυλιού, όταν έχει αντιληφθεί θήραμα

αλωνάρης

(ο) Ο μήνας Ιούλιος

αμανάτι

αφήνω κάτι ως ενέχυρο, υποθήκη

αμάκα

πράσινο μαλακό χνούδι που δημιουργείται από υγρασία

αμάλαγος

ο παρθενικός

αμασκάλη

η μασχάλη

αμάχη

κόπος, μίσος

άμε, αμέτε

(ρήμα) πήγαινε πηγαίνετε

αμελέτητα

οι όρχεις των ανθρώπων και των ζώων

αμή!αμέ! αμή τί!

αμή πώς! αμ' πώς

βεβαίως- χωρίς αμφιβολία, αλλά! , πώς όχι;, βεβαίως!

αμμουδέρα

(η) αμμώδες έδαφος

αμμουδερός

(ο,η,το) αμμώδης

αμολάω

(ρήμα) αφήνω κάποιον ή κάτι ελεύθερο, ανεμπόδιστο, απολύω

αμορίλα

η τεμπελιά

αμούτσι

τσάμπα

άμπακος

(ο) πιάτο γεμάτο φαγητό, με πολύ φαγητό

αμπέχωνο

χοντρό μπουφάν

άμπλαζος

ο άτσαλος

αμπλαούμπλας

(ο) ο κακοφτιαγμένος, ο ασουλούπωτος

αμποδάω

(ρήμα) εμποδίζω

αμποδιέμαι

(ρήμα) εμποδίζομαι, στέκομαι μπροστά σε εμπόδιο, στέκομαι σκεπτικός για να βρω λύση

άμποτε(ς)

μακάρι

άμπουλας

(ο) μεγάλη πηγή νερού, η αρχή του αυλακιού με νερό

αναβαΐζω

λαχανιάζω

αναβόλα

η άκρη του χωραφιού που δεν μπορεί να οργωθεί

ανάβραση

το πρώτο βράσιμο

αναβροχιά

(η) ανομβρία

αναβρυτικό

το νερό που αναβλύζει στο χωράφι ή σε κάποιο λαγκάδι

αναγελάου

κοροϊδεύω κάποιον

ανάγκη

(η) εκτός της γνωστής κοινής έννοιας της ανάγκης, της χρείας

αναγκλαδίζομαι

(ρήμα) τεντώνω τα χέρια προς τα πάνω-πίσω και το στέρνο μπροστά, συνοδευτικός με χασμουρητό

αναγλιτσιαζώ

γεμίζω με λάσπη

αναγομάου

λέγεται για τους χοίρους όταν σκάβουν με την μύτη τους το χώμα

αναγοούμε

επανέρχομαι στην δουλειά

αναγούλα

(η) τάση για εμετό, στομαχική παλινδρόμηση, δυσφορία

αναδεξιμιός

το βαφτιστήρι

αναδεύω

κουνώ

αναδοσά

η σύγχυση

αναζουπάω

αναρρώνω

ανάκαρο

(το) η δύναμη, η αντοχή, το σθένος

ανακαψίλα

(η) κάψιμο στο στομάχι, καούρα

ανακλαρίζομαι

τεντώνομαι

ανακούρκουδα

ανακατεμένα, τρόπος να κάθεται

ανάλλαγος

ο βρώμικος

αναλουσιά

η απλυσιά
ανάμα
το κρασί της θείας κοινωνίας
αναμπουμπούλα
(η) ανακατωσούρα, φασαρία, αναστάτωση
ανάνηψε
έγινε καλά από αρρώστια
ανανίδα
αφαλαρίδα
αναπαή
(η) ξεκούραση, ησυχία, ξεγνοιασιά
αναπαραδιά
η φτώχεια, η έλλειψη χρήματος
ανάπαψη
η ανάπαυση, το διάλειμμα
αναπιάνω
(ρ.) πλάθω, ανακατώνω
ανάπιασμα
φτιάχνω και φυλάω προζύμι
ανάρια
(επίρ.) αραιά, αργά
ανασγουρλεύω
ανακατεύω, ψάχνω να βρω κάτι
ανασταίνω
(ρ.) επαναφέρω στην ζωή
ανασκουμπώνουμαι
ετοιμάζομαι να κάνω κάτι
ανατσαπούλιασα
ανάρρωσα από κάποια αρρώστια
ανατσουτσουρώνουμαι
συγκεντρώνω τις δυνάμεις μου
ανασπάζουμαι
ασπάζομαι
ανάφαγος
ο άσιτος, αυτός που δεν τρώει
αναφακάς
1.η αναπνοή, η ανάσα
2.η σίτιση, η φροντίδα
αναχαράζω

(ρ.) μηρυκάζω

ανάχρειο

(το) χρήσιμο αντικείμενο τού νοικοκυριού\

άναυλα

λέγεται για αυτόν που αναχωρεί συνήθως βίαια

αναψοκοκκινίλα

έξαψη του προσώπου (κοκκίνισμα)

ανέμη

(η) μηχανικό εργαλείο (ξύλινο συνήθως)

ανεμορτουλίζω

(ρ.) ανακατώνω, τα φέρνω άνω-κάτω

ανεμορτουλισμένα

(τα) τα άνω-κάτω, τα ανακατωμένα, τα φίρδην-μίγδην

ανερώτηγα

(επίρ.) χωρίς να ρωτήσει, χωρίς άδεια

ανημπόρια

(η) αδυναμία, αρρώστια

αντάμα

(επίρρ.) μαζί

αντιλογάου

φέρνω αντίρρηση

αντιταίνω

(ρ.) αντιμιλάω, αντιλέγω

αντούβιανος

(ο,η,το) ο κουτός, ο βλάκας, ο ανόητος

αντρομίδα

είδος ταπήτου των χωρικών

αζάϊ

(το) το αλεστικό δικαίωμα τού Μυλωνά

άπα

(άναρθηρη λέξη) περίπατος για μικρά παιδιά

απαγκιάζω

(ρ.) προφυλάσσομαι από αέρα ή βροχή

δεν έχω πού ν' απαγκιάσω

από+ άγκειος (απάνεμος)

απάγκιο

(το) μέρος προφυλαγμένο από άνεμο ή βροχή

έπιασε το απάγκιο= στάθηκε σε μέρος προφυλαγμένο από βροχή και άνεμο

απαρατάω

(ρ.) αφήνω, εγκαταλείπω

απαράτα με!

άφησέ με ήσυχο!

παρατάω

αφήνω, εγκαταλείπω

απέ

(επίρ.) και λοιπόν, έπειτα

απ' έκει

(επίρρ) απέναντι, από την από 'κει μεριά

απήδουλος

(ο) μεγάλο άλμα, πήδημα

πηδάω

πραγματοποιώ άλμα

απιθώνω

(ρήμα) αφήνω κάπου εκείνο, που κρατώ

απίστομα

(επίρρ.) ανάποδα, με το στόμα προς τα κάτω

απλάδι

(το) υφαντό για στρώσιμο τού σπιτιού, στρωσίδι απλώνω

αποβραδίζ

(επίρρ.) αργά το βράδυ

απογίνομαι

(ρ.) γίνομαι χειρότερα, καταντώ

από+γίνομαι

αποκοπή

(η)εργασία όχι με το μεροκάματο, αλλά με αποζημίωση για όλο το έργο, ανεξαρτήτως του απαιτούμενου χρόνου εργασίας.

από κά'

(επίρρ.) από κάτω

απο 'κει

(επίρρ.), από την άλλη μεριά, από το άλλο μέρος

απέναντι

αποκούμπι

(το) στήριγμα, ελπίδα

απολειφάδι

(το) μικρό κομμάτι σαπουνιού, συνήθως το τελευταίο κομμάτι χρησιμοποιημένου σαπουνιού

απόπατος

(ο) αποχωρητήριο

αποπαίδι

(το) αποκηρυγμένο, αποκληρωμένο παιδί

αποπαίρνω

(ρήμα) επιπλήττω, μαλώνω, φέρομαι σκαιώς

απορριζίμι

(το) αυτό που γεννιέται πριν την ώρα του, πρόωρο, αδύναμο

απορρίχνω

(ρ.) αποβάλλω το έμβρυο, πριν έλθει η ώρα της φυσιολογικής γέννας
από+ρίπτω

απόσκιο

(το) ανήλιος, σκιερός τόπος

αποσπερού

(επίρρ.) μετά την εσπέρα, απόψε

αποσταίνω

(ρ.) κουράζομαι, αποκάμνω

απότρυγα

(επίρρ.) μετά τον τρύγο, κατόπιν εορτής

άραχνος

(ο,η,το) κακότυχος, δυστυχισμένος, σκοτεινός

αρβάλα

(η) θόρυβος, φασαρία, αστειότητα

αρβαλωτός

(ο,η,το) ο θορυβώδης, ο παιγνιώδης, ο αστεϊζόμενος άνθρωπος

αργιεύω

(ρ.) αραιώνω κάτι

αργιολόϊ

(το) κόσκινο για κοσκίνισμα των δημητριακών

αργιά και πού

(επίρρ.) μία τόσο, κάπου-κάπου, κατά αραιά διαστήματα

αριάνι

(το) αποβουτυρωμένο γάλα, αλλά και υδατικό διάλυμα τσιμέντου (χωρίς άμμο ή χαλίκια)

αρίδα

(η) το πόδι

αρίδι

(το) χειροκίνητο τρυπάνι

αρλούμπα

(η) ανοησία σε συζήτηση, κενή περιεχομένου πρόταση

αρμαθιά

(η) σύνολο ομοειδών πραγμάτων, περασμένων σε κλωστή. Γενικότερα: ένα μεγάλο δέμα πραγμάτων

άρμη

(η) τα τρίμματα τυριού μαζί με πηχτό υγρό κατάλοιπο τυριού

αρούκατος

(ο,η,το) ο με εντελώς ασύμμετρη-ακανόνιστη κορμοστασιά-παρουσιαστικό

αρταίνομαι

(ρ.) παραβιάζω τη νηστεία, τρώγοντας μη νηστήσιμα

ασίκια

(τα) τα κότσια, οι αστράγαλοι τού αρνιού, αλλά και παιχνίδι παιδικό με τα κότσια (=ασίκια)

ασκί

(το) δερμάτινο δοχείο, ασκός

ασουλούπωτος

(ο,η,το) ο ατημέλητος, ο απεριποίητος, ο με αφρόντιστη και απρόσεκτη εμφάνιση

αστράχα

(η) το μεταξύ άνω μέρους τού τοίχου και τής στέγης κενό

αστρίτης

(ο) αρσενική οχιά(είδος φιδιού)

ασφαλαχτός

(ο) είδος θαμνώδους φυτού, ο ασπάλαθος

άταρος

(ο,η,το) αδύναμος, ανώριμος, χωρίς δυνάμεις. Με μαλακό κέλυφος

αυγαταίνω, αυγατάω

(ρ.) αυξάνομαι προοδευτικά, πολλαπλασιάζομαι

αφαλαρίδα

(η) είδος αγριόχορτου με σκληρά και λίσαν αιχμηρά αγκάθια

αφίρι

(το) ολοκαίνουργο, εξαιρετικής ποιότητας

αφορμίζω, αφόρμισε

(ρ.) ερεθίζομαι, ερεθίσθηκε(σε πληγές)

αφόρμισε η πληγή

άφραγκος

(ο,η,το) ο εντελώς χωρίς χρήματα

άφτρα

(η) ασθένεια τής γλώσσας, σπυράκια στη γλώσσα

αχαϊρευτος

(ο,η,το) ο χωρίς προκοπή, ο ανεπρόκοπος

αχαμνός

(ο,η,το) ο αδύνατος

αχαμνά

(τα) τα γεννητικά όργανα του άνδρα

άχαρο (το), άχερα(τα)

άχυρο, άχυρα

άχνα

σιωπή, τσιμουδιά

αχνιά

(η) ασθενής φωνή

αχουγιάζω

(ρ.) φωνάζω κάποιον, τον αποπαίρνω

αχούρι

(το) στάβλος αλόγων-γαϊδάρων, όπου υπάρχουν και χόρτα (άχερα κλπ) για τροφή αυτών. Μτφ.: η ακατάστατη οικία

αχρόνιαγο, -η

υποτιμητικός χαρακτηρισμός παιδιού, παιδίσκης

άχτι

(το) εκπλήρωση τιμωρίας, εκδικήσεως, έναντι κάποιας αδικίας

αψάδα

η γρήγορη αντίδραση

αψηφιστα

δε δίνω την απαραίτητη προσοχή

αψύς, αψιά, αψύ

(επίθ.) ο δριμύς, ο τσουχτερός, ο θαρρετός, ο θαρραλέος

B**βάβα**

η προγιαγιά

βαβούρα

(η) οχλαγωγία

βάβω

η γιαγιά

βαγένι

(το) βαρέλι μεγάλων διαστάσεων

βαδάκα

ξύλινο κατασκεύασμα στο οποίο πλανόδιος έμπορος τοποθετεί το εμπόρευσμά του (πχ. υφάσματα)

βαδάκας

πλανόδιος μικρέμπορος

βάζα

η κοπέλα ,η τσούπα

βακέττα

(η) κατεργασμένο δέρμα υποδημάτων από χοιρινό ζώο

βάκρα

(η) προβατίνα με μαύρο πρόσωπο

βαλαντώνω

(ρ) στενοχωρώ, παιδεύω

βαλμάς

ιδιοκτήτης αλόγων

βαντάκα

η βαλίτσα

βαρβατεύω

(ρ) έρχομαι σε γενετήσια πράξη

βαρβάτος

(ρ) με πολλές ορμές, αρσενικό δυνατό

βαρβατσέλι

(το) βαρβάτο

βάρδα

(επιρ.) μακριά

βαρδάλι

βάτραχος

βαρδουλιάζω

ερεθισμός του δέρματος μετά από τσίμπημα εντόμου (φουσκάλες)

βαρέλα

1) (η) βαρέλι για νερό ή κρασί

2) μονάδα μέτρησης του όγκου του κρασιού

βαρελότο

αυτοσχέδιο βεγγαλικό

βαρειά

τσεκούρι

βαρκό

(το) έλος, ελώδης τόπος

βαρυγκομό

(ρ.) είμαι λυπημένος

βασταγούρι

(το) γαιδούρι αρσενικό

βαστάω

(ρ.) κρατάω

βασιλόσυκα

ποικιλία εύγευστου σύκου

βατοκόπι

(το) κλαδευτήρι μεγάλου μήκους

βατσέλι

μονάδα μέτρησης των σιτηρών

βεδέμα

η ακμή της εργασίας

βεδούρα

κάδος του γάλακτος

βελάζω

(ρ.) φωνάζω δυνατά σαν πρόβατο

βελάνι

(το) βελανίδι

βελάδα

μαύρη ανδρική φορεσιά

βελέντζα

(η) μάλλινο υφαντό

βεντέμα

(επιρ.) πάρα πολύ και συνεχώς

βερβερίζω

(ρ.) κραυγάζω από τον πόνο

βέργα

(η) λεπτό κλαδί δένδρου

βεργάδι

(το) κατσίκι δύο ετών

βερέμης

ψυχρός ,αντιπαθής και δύστροπος

βερεσέ

(επιρ.) με πίστωση

βαρ(ι)κό

τόπος κοντά σε θάλασσα , λίμνη κλπ.

βαρυοήσκιωτος

αυτός που δε βλέπει τα κακά πνεύματα

βασταγούρα ή -ι

αυτό που μεταφέρει φορτία

βετούλι

(το) χρονιάρικο κατσίκι

βατσέλι

μέτρο χωρητικότητας για τα δημητριακά

βίγλα

(η) σκοπιά σε ύψωμα

βιγλάτορας

(ο) σκοπός, φρουρός μιας περιοχής

βιγλίζω

παρατηρώ

βιζαβί

απέναντι

βίκα

(η) στάμνα, δοχείο για νερό ή κρασί

βίκος

φυτό που χρησιμοποιείται για σανό στα ζώα

βιλάρι

το μη ολοκληρωμένο υφαντό που βρίσκεται ακόμα στον αργαλειό

βίος

περιουσία

βιρβίλα

η χρυσόμυγα

βίτσα

λεπτή βέργα

βίτσιο

ιδιοτροπία

βλάγκος

(ο,η,το) ξανθοκόκκινος, κυρίως σε άλογα

βλάμης

(ο) εγκάρδιος φίλος

βλαστημοκοπάου

βλασφημάω

βλάχος

αυτός που κατάγεται από τα ορεινά χωριά της Ηλείας

βλαχαδερό

(το) ο αστοιχείωτος

βλογάω

(ρ.) δεν υπάρχει (ούτε για δείγμα)

βλογοκομένος

αυτός που φέρει στο πρόσωπο ουλές

βοϊδι

ο βλαξ

βοϊδομάτης

είδος σταφυλιού που λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του μοιάζει σαν τους οφθαλμούς του γνωστού ζώου

βοϊδοσούρτης

κλέφτης βοδιών

βοϊδοτσάρουχο

υπόδημα από δέρμα βοδιού

βολά

(η) φορά

βούζα

(η) είδος βατράχου σε μεγάλο μέγεθος

βουή

1)βοή 2) ταχύτητα

βουλή

θέληση

βουλιάου

βυθίζω, -ομαι

βουλιέται

μου έρχεται η επιθυμία

βουρλιά

δέσμη αποξηραμένων σύκων

βουρλιάζω

συναρμολογώ

βουρλίζομαι

(ρ.) τρελαίνομαι

βουρλισμένος

(ο,η,το) τρελός

βραγιά

χωρισμένο τμήμα λαχανόκηπου

βρακοζώνι

(το) ζώνη του βρακιού

βορρός

περιφραγμένος χώρος για την διαμονή των ζώων

βοτανίζω

καθαρίζω τα χωράφια από άγρια χόρτα

βροδάλι

το εξέχον μέρος της στέγης

βροδολόϊ

δυνατές συνεχείς βροντές

βρούβα

είδος άγριου χόρτου

Γ**γαβάθα**

βαθύ ξύλινο πιάτο

γάιδα

η βρώμα που πιάνει ο λαιμός

γαϊδουράγκαθο

(το) αγκαθωτό, θαμνώδες φυτό

γαϊδουριά

(η) απανθρωπιά

γαϊδουράνθρωπος

ο ασυγκίνητος, αναίσθητος

γαϊδουρολάτης

(ο) οδηγός γαϊδουριού

γαϊδουροχουρούρα

είδος μεγάλης και δηλητηριώδους σαύρας

γαλάρι

(το) φραγμένος χώρος

γαλάρα - γαλάρια

η προβατίνα που έχει γάλα αντίθετα με τη

στέρφα-γαλάρια τα μαρτίνια που έχουν γάλα
γαλατόπιτα
πίτα με γάλα αλεύρι και ζάχαρη
γαλάτος
αυτός που παράγει άφθονο γάλα
γαλατσίδα
αγριόχορτο
γαλί
το γαλόπουλο
γαλίφης
ο κόλακας
γάννα
η σκουριά που πιάνουν τα χαλκώματα
γανιάζω
οξειδώνομαι, μαυρίζω από τη χρήση
γανώνω
κασσιτερώνω τα χάλκινα σκεύη
γανιάζω
αυτό που έχει σκώρο (υφάσματα)
γανίλα
(η) έλλειψη καθαριότητας
γανώματα
(τα) οικιακά σκεύη μαγειρικής
γανώνω
(ρ.) επαλείφω με κασσίτερο τα χαλκώματα /ταλαιπωρώ
γαργάρι-α
ξύλινο κατασκεύασμα για να πιάνει πουλιά
γαρδέλι
το όμορφο πουλί καρδερίνα
γαρδαμώνω
ανακτώ δυνάμεις
γαρδίκι
το σκαλιστήρι
γαρδούμπα
ψητό με πλεγμένα έντερα αρνιού
γαρίλα
οι ρύποι των ενδυμάτων
γάρις
άραγε, μήπως

γαρμπής
ο νοτιοδυτικός άνεμος

γατιλάω
γαργαλιέμαι

γδυτολαίμα
κότα με το λαιμό γυμνό

γδυτός
(ο) γυμνός

γεγές
παμπόνηρος

γελέκο
(το) αμάνικο πανωφόρι

γελούσης
γελαστός

γεματούλης
εύσωμος

γεμιστό
γλυκό με φύλλο και καρύδι.

γέμορο
το ενοίκιο

γεμόφεγο
πανσέληνος

γέννημα
(το) αποθηκευμένο δημητριακό προϊόν

γεννητάτος
γεννήθηκε με κουσούρι

γεννοβολάου
γεννώ συχνά

γεράδα
η καλή υγεία

γεραλέος
ο μεγάλος σε ηλικία

γεραμπής ή γιαραμπής
ο Θεός

γερεύω
δυναμώνω, αναρρώνω

γέρμα
τα γεράματα, και η δύση του ηλίου

γεροκομάω

(ρ.) φροντίζω ηλικιωμένο άνθρωπο

γερομπαμπαλής

(ο) πολύ γέρος

γεροξούρας

(ο) άμυαλος γέρος

γητεύω

κάνω καλά κάποιον με γιατροσόφια

γιακέτα

η ζακέτα, το πανοφόρι

γιαμιάς

όλο μαζί, με τη μία

γιάρατος ή γιάτρατος

για κοίτατον

γιατάκι

το σπίτι που κοιμάται κάποιος

γιαπράκια

είδος εδέσματος

γιαχνί

το φαγητό που μαγειρεύεται με ντομάτα

γιδιά

τα τομάρια από τις γίδες

γινάτι

το πείσμα

γióμα

(το) μεσημέρι

γιοματάρι

το βαρέλι που είναι γεμάτο με κρασί

γιοματίζω

γευματίζω

γιομάτος

ο γεμάτος

γιομίδι-ια

1. η γέμιση του μπακλαβά

2. τα προικιά που γέμιζαν

γιοργιά

είδος τρεξίματος του αλόγου

γιορντάνι

το κολιέ, το μεταγιόν

γιορτάσι

οι ονομαστικές γιορτές και τα γλέντια

γιότσα

αποπληξία

γιούκος

(ο) στοίβα κλινοσκεπασμάτων

γιούργια

όλοι μαζί για επίθεση

γιούρντα

γυναικείο πανοφόρι

γιουρούκι

ο αγράμματος

γκάβαλο

(το) κοπριά ζώου

γκαβίζω

(ρ.) αλληθωρίζω

γκανιάζω

1.διψάω υπερβολικά

2.κλαίω υπερβολικά

γκαργκάλα

στρώμα πάγου που πιάνουν οι επιφάνειες με νερό το χειμώνα

γκαρδιακός

(ο,η,το) έμπιστος φίλος

γκέκας

όνομα σκύλου

γκεσέμι ή γκισέμι

ο χρονιάρικος τράγος

γκιάζω

αγγίζω

γκιό

το δοχείο

γκιόσα

(η) γερασμένη γίδα

γκιουγούμι

ο ευτραφής, εύσωμος

γκιουλέκας

ο βάνανσος, ο σκληρός

γκλάβα

(η) χοντροκέφαλο, νους

γκλίτσα
το ραβδί των τσοπάνιδων

γκόρτσα
η αγραπιδιά

γκουντρέκι
το μεγάλο κούτσουρο

γκουρλίζω
γουργουρίζω

γκούσα
η δυσκολία στην αναπνοή

γκράς
(ο) παλιό μονόκανο όπλο

γκραβαρίτης
ο στραβοπόδης, ο αργόστροφος

γκρ-νταφ
συνεχόμενη γκρίνια

γκρεμός
(ο) απότομο επικλινές έδαφος

γκριτζάλα
ξύλινη τσουγκράνα για τη σταφίδα

γκομιάζω
πλησιάζω κάποιον

γλάρα
(η) τάση προς ύπνο

γλαρός
(ο, η, το) ο μαλακός/συμπαθής

γλαρώνω
(ρ.) αποκοιμιέμαι

γλέπω
(ρ.) βλέπω

γλήγορα
γρήγορα, σβέλτα

γλιστριά ή γλιστρίδα
η σκουληκαντέρα

γληρορωσύνη
ταχύτητα

γλυκάδι
(το) το ξίδι

γλύνα

(η) αργυλώδες έδαφος
μεταλλικό στήριγμα, εξάρτημα από το ζεμπερέκι της πόρτας

γνέθω

(ρ.) φτιάχνω το νήμα στη ρόκα για ύφανση

γνέμα

(το) το νήμα στη ρόκα για ύφανση

γνέμη

η γνώμη

γνοιάζομαι

ενδιαφέρομαι

γνώρα

γνωριμία

γογγίζω

στενάζω, βογγάω

γολόζος

ο λιγούρης, ο πλεονέχτης

γόνα

το γόνατο

γονίδι

η φύτρα των μαλλιών πίσω στο λαιμό

γομάρι

(το) ζώο μεταφοράς

γόρτσα ή σγόρτσα

η πέτσα από το ψημένο γουρουνόπουλο

γούβα

(η) λάλλος

γούβης

ο μπούφος

γούβωμα

το βαθούλωμα

γουδί

χαβάνι

γούζι

εξάρτημα του αλετριού

γουλάς

τόπος με φρούριο

γουλί

χορταρικό με μελιτζανί κοτσάνι

γούλια
τα ούλα
γουλίνι
η σαλιάρα
γουλισιά
τόπος με πολλά νερά
γουλίζω
το ξεχείλισμα του ποταμού

γούπατο
(το) κοίλωμα του εδάφους
γουρμάζω
(ρ.) ωριμάζω
γούρμος
(ο,η,το) ώριμος
γουρμοφάγος
(ο,η,το) αυτός που τρώει ώριμα
γουρμπούλι
(το) στρογγυλός συμπαγής όγκος
γούρνα
(η) κοίλωμα του εδάφους με νερό
γουρνοσκατζίλα
(η) η έντονη άσχημη μυρωδιά
γουστέρα
(η) σαύρα
γουστόζος
αστείος
γράδος
ο καθορισμός
γράνα
(η) αυλάκι
γρέκι
(το) αγροτικό κατάλυμα
γραπώνω
πιάνω
γρασκελάου
υπερπηδω εμπόδια
γριτζάλλα
καλάμι

γροθάρι

μικρή ελιά

γρουμπόυλι

ογκώδες οίδημα

γωνιά

(η) πρόχειρο τζάκι

Δ

δαγκουνιά

(η) δαγκωματιά

δαιμόνιος

(ο) ευφυής

δάκος

έντομο που προσβάλλει τον καρπό της ελιάς

δαμάλα

η μεγάλη αγελάδα

δαμάλι

το μεγάλο μοσχάρι

δανεικαριά

(η) μια ομάδα ατόμων που εργάζεται εθελοντικά πότε στο χωράφι ενός από τους εθελοντές πότε σε κάποιου άλλου

δάρτης

είδος ξύλου που χτυπούσαν το γάλα για να βγει το βούτυρο

δασύ

(το) πυκνό

δασιά

(τα) πυκνά

δασκαλίκι

το επάγγελμα του δασκάλου

δαυλί

το ξύλο που πιάνει εύκολα φωτιά

δαύτος

τούτος εδώ

δαχτυλιάζω

αποτύπωμα του δαχτύλου
δείλι
το δειλινό
δεμάτι
(το) δέμα
δεματιάζω
(ρ.) φτιάχνω δέματα
δεμοσά
(η) δημόσιος δρόμος
δεντρογαλιά
(η) είδος φιδιού
δερβίσης
το παλικάρι
δεφτέρι
(το) κατάστιχο
δηγάμαι
διηγούμαι
δημοσιά
(η) ο δημόσιος δρόμος
δησαυρίζω
θησαυρίζω
διάβα
το πέρασμα
διαγουμίζω
ληλατώ
διάζουμαι
βιάζομαι
διακονάρης
(ο) ζητιάνος
διάλεμα
το ξεχώρισμα
διάσελο
(το) σε κάποιο ύψωμα
διάτα
(η) διαταγή, διαθήκη
διάτανος
(ο) διάβολος
διαφεντεύω
διοικώ

διαβολάω

οργώνω το χωράφι

δικολάβος

(ο) ο πρακτικός δικηγόρος

δίκορκο

αυγό με δύο κρόκους

δικριάνι

(το) γεωργικό εργαλείο

διμούτσουνος

(ο,η,το) ο διπρόσωπος

δίμιτο

το ύφασμα που έχει υφανθεί με δύο κλωστές

διόλου

καθόλου

διπλάρικα

τα δίδυμα

δίστρατο

το σημείο που ενώνουν δύο δρόμοι

διχάλα

τρόπος καθίσματος στο σαμάρι

δόγα

(η) σανίδα ξύλινου βαρελιού

δόκανο

παγίδα για άγρια ζώα/πουλιά

δόλιος

(ο,η,το) καταχθόνιος, κακόμοιρος

δοντάγρα

η πένσα

δραγάτα

(η) το παρατηρητήριο αγροφυλάκων

δραγάτης

αγροφύλακας

δράμι

το 1/400 της οκάς

δραπέτι

(το) πολύ ξινό

δραπέτσι

το πολύ δυνατό ξύδι

δρασκελιά

(η) η κίνηση του ποδιού κατά το περπάτημα

δριμόκολα/στριμόκολα

(επιρ.) με μεγάλες δυσκολίες

δρόλαπας

ψιλή βροχή με αέρα και δυνατό κρύο

δροτσίλα

(η) πλήθος εξανθημάτων στην επιφάνεια του δέρματος

δρούγα

(η) εξάρτημα της ρόκας

δυναμάρι

το υποστήριγμα

δύνουμαι

ο σωματικά δυνατότερος

δυχατέρα

θυγατέρα

δώθε

από εδώ

Ε

έγκαψη

η σκασίλα

εγκοφός

(ο) γοφός

έγκωμος

ο παχύς

εγκώνω

κομπιάζω

έγκωσα

κόμπιασα

έγνοια

(η) μέριμνα, σκέψη

εδά

(επιρ.) εδώ ακριβώς

εδαύτος,-η,-ο

αυτός εδώ

εδεκεί
εκεί ακριβώς
εδεκείλια
εκεί ακριβώς
εδεπά
σε αυτό το σημείο
εδεφτού
εκεί σε αυτό το μέρος ακριβώς
εδεφτούλια
(επιρ.) το ίδιο με το εδευτού
εδεφτούνος
εκείνος
εδωπά
εδώ ακριβώς
εδωπάλια
το ίδιο με το εδωπά
εκεί κα'
εκεί κάτω
εκειπά
εκεί ακριβώς
εκειπάλια
το ίδιο με το εκειπά
εμπατή
(η) είσοδος
εμπατή
η είσοδος του σπιτιού
ενί
το υνί του αλετριού
έντριτο
δάνειο με τόκο
εξεπίτηδες
σκόπιμα
έπαχτος
η Ναύπακτος
έριζα
σύρριζα
ερμαίλα
η απομόνωση
ετσίδα

έτσι ακριβώς
ευτού
σε αυτό το μέρος
ευτουπάλια
ό,τι και το ευτού
ευτούννος,-η,-ο
αυτό
ετώρα
(επιρ.) τώρα
έχει του
(το) η περιουσία του, το βίος του
εχθές
(επιρ.) χθες
εψές
(επιρ.) χθές

Z

ζα
τα ζώα
ζαβά
τα αδέξια
ζαβάδα
η αναποδιά
ζαβλακώνομαι
(ρημ.) είμαι σε γενική αδιαθεσία
ζαβός
(ο,η,το) στραβός
ζαγά
σιγά και κρυφά
ζαγάρι
(το) κυνηγετικό σκυλί
ζαίμης
ο εισπράκτορας
ζαλιά
(η) φορτίο στην πλάτη

ζαλίκι
η ζαλιά
ζαλώνουμαι
(ρημ.) φορτώνω κάποιον
ζαμάνια
(τα) μεγάλη χρονική περίοδος
ζάμπα
το βατράχι της ξηράς
ζαμπαρόλα
ο γυρίνος
ζαμπλαρίκος
(ο) τραχανάς
ζάρα
η ρυτίδα
ζεματάω
(ρ.) βράζω κάτι
ζεμπερέκι
(το) το πόμολο της πόρτας
ζερβός
ο αριστερός
ζευγάρι
(το) ζευγάρι ζώων που οργώνουν το χωράφι
ζευγολάτης
(ο) ο οδηγός των ζώων
ζεύλα
(η) ξύλινο εξάρτημα
ζεύω
(ρ.) μυρίζω άσχημα
ζέχνω
(ρ.) μυρίζω πολύ άσχημα
ζήρης
το μικρό πουλερικό
ζιπούνι
ζακετάκι των μωρών
ζογκιάζω
(ρ.) δημιουργώ όγκους
ζόγκος
(ο) όγκος, εξόγκωμα
ζούδι

(το) άγριο ζώο
ζουδιάρης
(ο) εξορκιστής
ζουζούνι
(το) σκαθάρι αλλά και χαϊδευτικά το μικρό παιδί
ζουκουτάω
πιέζω
ζουλάπι
(το) το αγρίμι
ζουλάω
(ρ.) πιέζω
ζουπάω
(ρ.) πιέζω, ζουλάω
ζουρλαίνω,-ομαι
(ρ.) τρελαίνω, τρελαίνομαι
ζουρλός
(ο) ο τρελός
ζυγάλετρα
(τα) το σύνολο των εργαλείων για όργωμα
ζυγιά
(η) ένας κύκλος δραστήριος
ζύγια
(τα) τα νήματα
ζυγούρι
(το) αρνί δύο ετών
ζυγώνω
(ρ.) πλησιάζω κοντά
ζυροκαίγουμει
ατροφικός
ζωνάρι της Καλόγριας
το ουράνιο τόξο
ζωντανά
(τα) γενικώς οικόσιτα ζώα
ζωντόβολο
(το) καθυστερημένος και αναίσθητος

Η

ήβρα

βρήκα

ήρα

(η) ζιζάνιο μέσα σε δημητριακά

Θ

θάγμα

θαύμα

θαμπίζω

(ρ.) βλέπω δύσκολα

θανατικό

(το) θανατηφόρα επιδημία

θέλημα

(το) μη κατονομαζόμενη παραγγελία και εξυπηρέτηση

θαλπώνω

κουράζομαι από την προσήλωση

θέλημα

η εξυπηρέτηση

θελός

(ο,η,το) θολός

θελυκώνουμαι

κουμπώνομαι

θεμωνιάζω

συγκεντρώνω δεμάτια σιτηρών

θεριακωμένος

(ο,η,το) πολύ μεγάλος και δυνατός

θεριό

(το) θηρίο

θερίος

(ο,η,το) πολύ μεγάλος και δυνατός

θεριστής

(ο) ο μήνας Ιούνιος

θέρμη

(η) το ρίγος

θηκιάζω

(ρημ) στοιβάζω μέσα σε σάκο

θημωνιά

(η) σωρός δεματίων

θόλος

(ο) τραυλοειδής στέγη

θράκα/θρακακούλι

(η) αναμμένα κάρβουνα

θρακοπούλι

το ψωμί στη θράκα

θράσιος

ο αδικοχαμένος

θρονιάζομαι

(ρ.) καλοκάθομαι

θρύψαλα και τρίψαλα

(τα) μικρά τμήματα κομματιασμένου αντικειμένου

θυμωνιά

ο σωρός από τα δεμάτια των σιτηρών

I

ίγγλα

(η) το κωλάνι ζώου

ιδιανός,-ή,-ό

ο ίδιος,η ίδια,το ίδιο

ινάτι

(το) το πείσμα

ίσκα

(η) είδος παρασίτου των δένδρων

K

κά'

(επίρρ.) κάτω

καγιανάς

(ο) είδος μαγειρεμένου φαγητού

κάδη

(η) κάδος όπου χτυπούν το γάλα

καδούλλι

(το) μεγάλο δοχείο νερού

καζαδάου

κερδίζω

καζάντια

(η) τα πλούτη

κάζο

(το) άσχημο συμβάν

καζούρα

(η) γενικευμένη δημόσια προσβολή

κάθηκο

οποιοδήποτε κουζινικό δοχείο

καθού

καθιστός- συνυπολογισμένο

καΐλα

(η) αίσθημα μεγάλης ζέστης

καιροπετάω

αναβάλλω κάτι προγραμματισμένο με δικαιολογίες

κακάβι

(το) χάλκινος λέβητας

κακαειδή

(η) θηλυκό άσχημο στη μορφή και στο είδος

κακαρέτζα

(η) η κοπριά των αιγοπροβάτων

κακαρώνω

(ρ.) πέφτω αναίσθητος

κακορίζικος

(ο,η,το) αυτός στον οποίο η μοίρα έχει σχεδιάσει ατυχίες

κακοφορμίζω

(ρ.) ερεθίζομαι εντόνως,πρήζομαι

κακοτράχαλος

(ο,η,το) δύσκολος στην ανάβαση

καλάι

(το) ρευστό υλικό

καλαϊτζής

(ο) ο γανωματής

καλαμιά

(η) έκταση από θερισμένο σιτοβολώνα

καλαμιώνας

(ο) φυτεία καλαμιών

καλαμοδόντα

η γάτα που κλαίει τις νύχτες

καλαμοβύζα

το θηλυκό μηρυκαστικό με το μεγάλο μαστάρι με πού γάλα

καλιά

(η) φράση (= πάει στο καλό)

καλιάζω

(ρ.) τυγχάνω

καλιγώνω

(ρ.) πεταλώνω το άλογο

κάλμα

(η) ηρεμία

καλμάρω

(ρ.) ηρεμώ ο ίδιος ή ηρεμώ κάποιον άλλο

καλντάου

εξασθενίζω

καλπασμός

το γρήγορο τρέξιμο των αλόγων

καματερό

το δυνατό για όργωμα άλογο

καμηλώ

η απαλή μάλλινη κουβέρτα

καμούσι

(το) το σώμα

καμπιλάφι

το καπέλο του παπά

κανίστρα

το χεροκόφιο για τα κόλυβα

κανίστρι

το μικρό καλάθι

κανονικό

(το) ετήσια εισφορά επαρχιωτών σε ιερείς με σιτηρά κλπ.

κάνουλα

(η) η βρύση

καντάρι

(το) η ζυγαριά του παλιού καιρού (μετάφραση=υπερβολικά)

καντήλα

είδος λυχναριού- φουσκάλα του δέρματος

καντινάτσο

η σιδερένια κάσα της εξώπορτας

καντίνι

στην <<πένα>>

καντούνι

μικρό πέρασμα

κάνω

(ρ.) 1.κάνω,2.γενννώ,3.οργώνω

καούρα

(η) αίσθηση έντονος καψίματος

καπαπιώνας

(ο) λάρυγγας

καπάρο

(το) προκαταβολή

καπάτσος

(ο,η) ο λίαν δραστήριος

καπινός

(ο) ο καπνός

καπινάου-καπινίζω

(ρημ) καπνίζω

καπινούρα-καπινιά

(η) η καπνιά

καπινισμένος

(ο)οργισμένος

καπιστράνα

ειδικό δερμάτινο κατασκεύασμα για τα κεφάλια των υποζυγίων

καπονέρα

κονικό κατασκεύασμα που έβαζαν τις κλώσες με τα πουλάκια τους

καπούλια

(τα)1.γλουτοί,2.τα νώτα του αλόγου

καπουράλος

(ο) ο δυνατός

καπρί

το αρσενικό χοιρινό

καπρίτσιο

(το) πείσμα

καραβώνω

(ρημ) συσσωρεύω χώμα

καρακαηδόνα

(η) γυναίκα λογού και περί πολλά θεωρούσα τον εαυτό της

καραπαφιόλα

(η) ανήθικη γυναίκα

καραφάκι

(το) αποδημητικό πουλί

κάργα

(επίρ.) δυνατά

καργάρω

(ρημ) συσφίγγω

κάργια

(η) γυναίκα άσχημη στην εμφάνιση

καρδάρια

(η) σκεύος

καρελλομάνα

(η) μέρος του αργαλειού

καρκαλογίεμαι

(ρημ) γελώ

καρναβίτσα

μικρό σάρκωμα στην επιδερμίδα

καροτσίνι

(το) μικρό καρότσι με μια ρόδα

καρουκίζω

(ρημ.) απρεπής χειρονομία

καρούλι

(το) φουσκάλα με πύον

καρπούζα

1. καρπούζια, 2. σπορος αμυγδάλων και πεπονιών

καρπούρο

ενα υλικό σαν πέτρα

καρράς

(ο) μαύρο άλογο

κάρρο

(το) ιππήλατη άμαξα μεταφρών

καρσάρι
(το)είδος μικρού δρεπανιού

καρσί
(επιρ.) απέναντι, ίσια

καρσιδάου
κατευθύνω απέναντι

καρτεράου
(ρημ)αναμένω

καρυδοελιά
(η)μεγάλος καρπός ελίας

καρφωμένος
(ο)καθηλωμένος

κασκανίζω
πειράζω

κασσάρι
γεωργικό εργαλείο

καταβολάδα
(η) βέργα κλήματος

καταβολαδιάζω
(ρημ.) φυτεύω κλήματα

καταιβασά
(η) πλημμύρα

καταής,καταή
(επίρ.) κατά γης

κατακαπινού
έντονα

καταλιακού
κάθομαι στον ήλιο ακάλυπτος

καταρράχι
(το) λόφος

καταρράχτης
(ο) καταπακτή

κατασάρα
τα απομεινάρια

κατατόπι
(το) η ακριβής τοποθεσία

καταχνιά
(η)ομίχλη

κατουρλής

(ο) αυτός που κατουριέται πάνω του
κατουρλοκάνατο
(το) ουροδοχείο
κατράμι
(το) υγρόπισσα
κατραπακιά
(η) δυνατό χτύπημα στο κεφάλι
κατσάβραχα
(τα) απότωμα υψώματα, απόκρημνα μέρη
κατσαπλιας
(ο) άτακτος κλέφτης
κατσικάδα
το θηλυκό κατσίκι

κατσικοπόδαρος
(ο) ο μονίμως ατυχής
κατσικώνομαι
(ρ.) πεισμώνω σε κάτι
κατσιλιέρα
(η) ελαφρόμυαλη
κατσιφάρα
(η) η ομίχλη
κατσομαλλιάζω
(ρήμ.) αισθάνομαι ρίγος
κατσουλιάζω
(ρήμ.) κλείνω λίγο τα βλέφαρα
κατσουλιέρα
(η) το πτηνό κορυδαλλός
κατώι
(το) χαμηλοόροφο ισόγειο
καυκαλίθρα
(η) είδος αγριόχορτου
κάυκαλο
(το) το όστρακο της χελώνας
κάφυρο
(το) ρινική είσοδος
κάψα
(η) πυρετός
καψάλα

(η) το καμένο ξύλο
καψαλάου
(ρήμ.) περικαίω επιφανειακά
καψερός
(ο,η,το) κακότυχος
καψοκαλύβας
(ο) ο παραμελών το σπίτι του
κερατούκλης
(ο) κατεργάρης
κέντρωμα
(το) ο εμβολιασμός του δέντρου
κεσάτι
(το) απραξία
κεσεδάκι
μικρό πήλινο δοχείο για φαγητά
κεσέμι
(το) ο αρχηγός της αγέλης
κεφαλοπονάου
(ρήμ.) σκέφτομαι έντονα
κεφαλώνω
(ρήμ.) αυξάνω την παραγωγή κεφαλαίου
κεψές
η κουτάλα με τις τρύπες
κηκίδι
(το) καρπός
κηνηνάρι
(το) δέσμη εκατόν καλαμών
κηπίσα
τα άσπρα ξερά φασόλια
κιλίμι
(το) το λεπτό χαλί
κιόλι
το προσεγμένο άλογο
κιούπι
(το) δοχείο
κιρκινέζι
(το) πτηνό με λευκά στίγματα
κιώνω
(ρ.) τελειώνω

κλαμαρώνω
στέκομαι αφηρημένος

κλαπάτσα
(η) ασθένεια των γιδοπροβάτων

κλαδευτήρι
(το) μικρό δρεπάνι

κλειδοκράτουρας
(ο)αυτός που κρατάει τα κλειδιά

κλειδωνιά
η κειδαριά της πόρτας

κλεφτά
(επίρρ.)κρυφά

κλήρα
ο κληρονόμος

κλοκιό
(το)αυτή που δεν αξίζει να λέγεται γυναίκα

κλουκουκάου
(ρήμ.)γαργάρες

κλύφι
(το) κάλλυμα

κλωθογυράου
(ρ.) περιφέρομαι άσκοπα

κλωνά
(η) ίνα,κλωστή

κογιώνος
(ο) αυτός που κάνει αστεία

κόζα
το μαλλί της κατσίκας

κοκάνι
το κοτσάνι- η καλοπέραση

κοκκινογούλι
(το) κηπευτικό μεγάλου μεγέθους ράπανο

κοκκινολαίμης
(ο)πτηνό με κόκκινο λαιμό

κοκιεύω
(ρ.)διακρίνω

κοκκολογάου
(ρ.)μαζεύω σταφύλια ή ελιές

κοκκολόι

(το) ότι απομένει στο έδαφος μετά το μάζεμα
κολατσό
(το) πρόγευμα
κολλέγας
ο συνεργάτης
κολιτσίνα
η τράπουλα
κολομπούκι
το βλαστάρι κοντά στον κορμό
κολόστρα
η πίτα από το πρώτο γάλα μετά την γέννα
κολοσούρνομαι
σέρνομαι
κολώνω
(ρημ)διστάζω
κομμάρα
ατονία
κομποφανία
περιαυτολογία
κόμπια
(τα)οι αρθρώσεις του ναθρώπινου σώματος
κονάκι
το σπιτικό-μικρο σε μέγεθος φίδι
κονεύω
φιλοξενούμαι
κοντοκούρι
το ρόπαλο
κονίδα
μικρή ψείρα
κοντακιανός
(ο)μικροφυής
κοντοζυγώνω
πλησιάζω
κοντοκούρι
κοντό ξύλο
κοντοπίθαρος
(ο) ο μικρού αναστήματος και παχύς
κοντοποδαρούσα
είδος αχλαδιάς

κοντοστέκουμαι

επέχω το βήμα

κοπανάου

πλήττω

κόπανος

(ο) πεπλατυσμένο χοντρό ξύλο με χειροβολή στην άκρη για το κοπάνισμα των βρεγμένων ρούχων πάνω σε πέτρες

κοπή

(η)σμήνος αιγοπροβάτων

κοπιάζω

(ρ.) 1.κουράζομαι,2.έρχομαι,πλησιάζω

κόπιτσα

μικρή αγκύλη

κοπροσκυλάου

(ρημ.)περιφέρομαι άσκοπα

κόρα

(η) το εξωτερικό μέρος του ψωμιού

κορακιάζω

(ρ.) υποφέρω πολύ από την δίψα

κορκός

(ο)κρόκος αυγού

κόρυζα

(η) βλέννα

κορύτος

(ο) πέτρινο ή ξύλινο ή πήλινο δοχείο για το πότισμα των ζώων

κορμάδι

ο κοπρίτης

κοτάω

(ρ.) τολμάω

κοτρώνα

η μεγάλη πέτρα

κότσαλο

(το) φρύγανο

κότσι

(το) αστράγαλος

κουκούλα

κάλλυμα κεφαλιού (ρούχα)

κουκουσάλι

(το) το χαλάζι

κουκούτσι

ο πυρήνας καρπού

κουλούκι

(το)εντελώς τυφλός

κουλουντριάζω

(ρ.) μετατρέπομαι σε συμπαγής βώλους

κουμπολόγος

κουνουπιέρα

κουνούκλα

(η) είδος θάμνου

κούρβουλο

(το) 1.ξερός κορμός,2.σακατεμένο μέλος του ανθρώπινου σώματος

κουρκούτι

(το) βρασμένος χυλός από καλαμποκάλευρο

κουρκουφίγκι

(το) το βρασμένο πρωτόγαλα

κουρούνα

(η) είδος πτηνού

κουρούνης

(ο) ο δυστηχής,ο ανεπρόκοπος

κουρούπα

(η) δοχείο

κούρταλα

τα όργανα του γάμου

κούσαλο

(το) υπερίλικας αποκαμωμένος

κουσούρι

το ελάττωμα

κουστέκια

δερμάτινες- υφασμάτινες ζώνες

κούτα

χαϊδευτικά το μικρό σκυλί

κουτουλάω

κοιμάμαι όρθιος

κουτουρού

(επίρρ.) χωρίς προγραμματισμό

κουτρούλι

(το) μικρός λοφίσκος χώματος

κουτσούνα

αυτοσχέδια κούκλα

κόφα

πλατύ και ρηχό καλάθι χωρίς χέρια

κοψοχρονιά

(επίρρ.) σε οικονομική συναλλαγή

κραίνω

(ρ.) απαντώ

κράνη

μεγάλη στέρηση

κρανιασμένος

ο λιμασμένος

κραίνω

μιλάω, φωνάζω

κρατημάρα

προσωρινή παράλυση του χεριού

κρεμανταλάς

άχαρα πολύ ψηλός

κρεββάτα

σκοπιά

κρηάς

κρέας

κρυοκάτσουλο

ο εύκολα προσβαλλόμενος από το κρύο

κρυφαγροικάου

κρυφακούω

κρυάδες

τα ρίγη του πυρετού

κωλάνι

(το) ιμάντας από δέρμα από σχοινί με τον οποίο δένεται το σώμα του ζώου

κώλεθρο

(το) το μόλις πεσμένο από την κοιλία της μάνας του παιδί

κωλομπούτι

(το) κλαδί που φυτρώνει στη ρίζα του δέντρου

κωλοφωτιά

(η) η πυγολαμπίδα

κωλώνω

(ρ.) εμποδίζω κάτι με κάτι αλλά και δειλιάζω

κωλώστρα

το πρώτο γάλα μετά την γέννα του ζώου

Λ

λάβρα

(η) μεγάλη ζέστη

λάγαρο

το καθαρό νερό

λαγάρω

καθαρίζομαι

λαγγεύω

(ρ.) σκιρτώ

λαγιάζω

με παίρνει γλύκα

λάγιος

(ο,η,το) μαύρος

λαγκόνι

το κάτω σαγόνι

λαδικό

ελαιοδοχείο

λαδούσα

μεταλλικό δοχείο

είδος άγριου χόρτου

λαζούρι

κοκκινο νήμα

λαθουρό

ονομασία κότας με άσπρο χρώμα

λαιμαριά

(η) περιλαίμιο ζώου

λαιμούρισμα

το πνίξιμο στο λαιμό

λακάου

(ρ.) φεύγω τρέχοντας

λάκκα

(η) βαθουλωτό ξέφωτο

λακριντί

φλυαρία

λάλας
ο μικρός αδερφός

λαλακώνω
κουράζομαι,λαχανιάζω

λαμαρίζω
θηλάζω

λαμποκοπάου
λάμπω

λάου λάου
σιγά-σιγά

λάπατο
αγριόχορτο

λαρδί
το λίπος του χοιρινού

λάτα
ο ντενεκές

λάφτω
ρουφάω

λαχταράου
κατατρομάζω

λαψάνα
άγριο χόρτο

λεβέτι
(το) καζάνι,λέβητας

λεβίθα
(η) σκουλίκι του εντέρου

λεγάμενος
(ο,η,το) ο για την περίπτωση ξεχωριστός

λέζα
η ευθύνη που πλήρωσε κάποιος χωρίς να φταίει

λείμα
η πείνα

λειμάδι
ο πεινασμένος

λειτρουγάου
ιερουργώ

λειψό
η μπομπότα-προζύμι

λειψός

ελλιπής
λελέκι
πελαργός
λεμούσια
η μαγκούρα
λέντος
ο κοκκινολαίμης
λημάρι
δεμάτι
λεφούσι
κινούμενο πλήθος ανθρώπων
λιάζω
εκθέτω στον ήλιο
λιακωτό
το μπαλκόνι
λιανάδια
τα λεπτά ξύλα
λιάρισμα
το λαμπίρισμα
λιάρος
(ο,η,το) ασπρόμαυρος παρδαλός
λιγνάου
λικμίζω
λίγδα
ο λιπαρός λεκές
λιδώρι
ονομασία της γλώσσας που λέει πολλά
λιόζουμο
το ζουμί των ελιών μαζί με το λάδι
λίοκλαρα
τα κλαδιά της ελιάς
λιοκόκκι
η ψίχα της ελιάς
λιμάζω
υποφέρω από την πείνα
λιμοκοντώρος
ο αυτάρεσκος
λιμπίζουμαι
επιθυμώ

λιοςάκι

ειδικό τσουβάλι

λισβός

λιπόσαρκος

λειτρουβειάρις

ελαιοτρίπτης

λιθοπάτης

(ο) οίδημα,πρήξιμο στο πέλμα του ποδιού

λίμα

(η) μεγάλη πείνα

λιμπίζομαι

(ρ.) λαχταράω

λιχνάω

(ρ.) ξεχωρίζω το άχυρο από τον καρπό του δημητριακού

λίχνισμα

(το) το ξεχώρισμα των άχυρων από τον καρπό των δημητριακών

λιχουδιάζω

παρατηρώ με βουλιμία

λόγγος

(ο) ύψωμα

λόθρα

τα δόντια των γερόντων

λοίδι

μια τούφα μαλλιά

λόρδα

(η) πείνα

λουλουδιάζω

ανθώ

λουμίνι

(το) το χάρτινο φυτίλι του καντηλιού

λούμπα

(η) μικρός λάκκος γεμάτος νερού

λουμώνω

(ρ.) κρύβομαι

λούξ

η λάμπα πετρελαίου στα καφενεία

λούπικο

το μικρό ζώο

λούρα

(η) λεπτό κλαδί

λούτσα

(η) μούσκεμα

λότος

κλήρωση

λουτσίζω

(ρ.) μουσκεύω

λουτσίζομαι

(ρ.) μουσκεύομαι

λυκοφάμελια

(η) οικογένεια πολυμελής που δεν χορταίνει ούτε το ψωμί

λυκουνιά

πολυμελής οικογένεια

λυμπί

μεταλλικό δοχείο λαδιού

λώβα

βλάβη

M

μαβλάω

καλώ με ήχους τα ζωντανά να φάνε

μαγαζάτουρας

καταστηματάρχης

μαγάρα

η βρωμιά

μαγάρι

μακάρι

μαγαρισμένο

μυς, ποντίκ

μάγαρο

το ιδιότροπο υποζύγιο

μαγκάνα

τα μαλώματα

μαγκάνι

η σιδερένια ανέμη του πηγαριού

μαγκλάρας

(ο) ο μεγαλώσομος

μαγκούφης

άγαμος

μάιδε

μήτε, ούτε

μάκα

το πράσινο μαλακό χνούδι που βρίσκεται στα ποτάμια κι στα σπίτια από την υγρασία

μακινάρισμα

το καθάρισμα της σταφίδας απο σκουπίδια

μαλαγάνας

(ο) αυτός που καλοπιάνει

μαλαγανιά

(η) το καλόπιασμα

μαλαγρώνω

καλοπιάνω κάποιον για να κάνω τη δουλεία μου

μαλάθα

η ψωμιέρα

μαλιναρίζω

τρομάζω

μάμα

το στομάχι των πουλερικών

μαμούρι

το ζουζούνι

μανάρι

(το) οικόσιτο θρεφτάρι αρνί

μάνι-μάνι

γρήγορα γρήγορα

μανουσάκι

οι σπέτζες ή το δημοτικό τραγούδι

μαντηλαριά

η μπόλια

μάπα

νόστιμο σαλατικό

η μούρη

μαραγκιάζω

(ρ.) μαραίνωμαι

μαραφέτι

το εργαλείο γενικώς

μαραφουλάω

ψάχνω στα κρυφά
μάρκαλο
η συνεύρεση των ζώων
μαρμάγκα
(η) δηλητηριώδες αράχνη
μάσα
(η) σιδερένιο εξάρτημα εν είδει τεθλασμένου πτύου
μασουλάω
(ρ.) σιγομασάω
μάτα
πάλι , ξανά
ματαράτσι
το στρώμα
ματζούνι
το γλιφιτζούρι
μάτσα
κομμάτι χώματος
ματσούκι
η ξερή χοντρή βέργα
μαχιά
ξύλο σκεπής
μαχτός
το φαγητό του γουρουνιού
μεινέσκω
μένω , διαμένω
μειντανι
(το) αλώνι, πλατεία, ξέφωτο
μελιγκίτης
ασθένεια (μηνιγκίτιδα)
μενουδέλι
ο φιδές
μέντζες
οι ιδιοτροπίες
μερεμέτι
(το) επιβίρθωση
μερεμετίζω
(ρ.) επιδιορθώνω
μερί
(το) ο μηρός

μερμέλημα
το μούδιασμα των άκρων

μερτικό
το μερίδιο

μεσάλα
το τραπεζομάντηλο

μεσάντρα
το χώρισμα του σπιτιού σε δωμάτια

μεσοβέτσικα
υποφερτά

μηγιάγγιαχτος
ο ευέξαπτος

μηλιώρα
η πρωτόγεννη προβατίνα

μιζούλι
η πληγή που έχει πιάσει κακάδι

μικρομηνάκης
ο Νοέμβρης

μισεύω
(ρ.) αποδημώ

μισότριβα
τα μεταχειρισμένα ρούχα

μολαίνομαι
βρωμίζομαι

μολεύω
(ρ.) μολύνω

μολόγα
μίλα

μόλογο
το βούκινο

μονάντερος
αυτός που τρώει πολύ και δεν παχαίνει

μονέ -μονέ
ελάχιστο

μονοκοπανιά
όλα με μιας

μονοκωλιά
μονόπλευρα

μόστρα

η φάτσα, η βιτρίνα το παρουσιαστικό
μουλαίμικο
το ήρεμο υποζύγιο
μουνουχίζω
(ρ.) ευνουχίζω
μουντζαλιά
(η) μουντζούρα
μούργα
το κατακάθι του λαδιού
μούρτσι
πολύ πρωί
μουσαφίρης
ο επισκέπτης
μουσγό
το βρεγμένο χώμα
μουστρίζω
(ρ.) επαλείφω την επιφάνεια
μουτζαλιά
η μουτζούρα
μουτούπι
χαμηλό κτίσμα
μούχρωμα
το δειλινό
μπαγλαρώνω
(ρ.) συλλαμβάνω
μπαϊλντιζω
(ρ.) κουράζομαι από την μονοτονία
μπάκα
(η) η κοιλιά
μπακαβάς
το στρογγυλό πεπόνι
μπακάκας
ο βάτραχος
μπακανιάρης
(ο) αχόρταγος
μπακίρια
τα χάλκινα σκεύη της κουζίνας
μπαλατσούκι
το μικρό σαλιγκάρι

μπάλιος
αυτός που γεννιέται με σημάδι

μπάμπω
η γιαγιά

μάντα
η άκρη

μπασιά
η εμπατή

μπασκίνας
ο χωροφύλακας

μπάστακας
ο φύλακας

μπατάκα
(η) η πατάτα

μπατίνι
το ξύλο

μπαχαλιαίνω
απογίνομαι

μπαχουμάς
ο παχουλός

μπέκιος
ο στραβός

μπελερίνα
το χοντρό σάλι

μπέλεχας
το ποντίκι

μπεμπέτσα
η κλειστή κουκουνάρα

μπερκέτια
ευχη για καλή σοδιά

μπερχάντι
(το) ξυλοδαρμός

μπίτι
(επίρρ.) εντελώς

μποκές
η ανθοδέσμη

μπόλιες
πετσέτες κουζίνας

μπόλκα

(η) γυναικείο πανοφώρι
μπομπότα
(η) ψωμιά από καλαμποκάλευρο
μπονόρα
(επίρρ.) λίαν πρωί
μπουγάς
το αρσενικό χρονιάρικο βόδι
μούζι
(το) πολύ κρύο
μπουζουριάζω
(ρ.) κλείνω στην φυλακή
μούκα
(η) στόμιο
μούλα
ο ντυμένος μασκαράς
μπουλαμάς
το πρωτοχρονιάτικο δώρο στα παιδιά
μούλμπερη
(η) σκόνη
μπουρλιάζω
(ρ.) περνάω την κλωστή στην βελόνα
μπουρούκια
το μπρίκι
μπουσουλάω
(ρ.) κινούμαι στα τέσσερα
μπροστέλλα
(η) ποδιά
μπουχίζω
(ρ.) καταβρέχω με υγρό
μπουχός
η σκόνη
μπόχα
η βρώμα
μυγιάζομαι
ενοχλούμαι απο κάτι
μυλοκόπι
το σφυρί του μυλωνά
μώρα
(η) αποχαύνωση

μωρώνω
(ρ.) νανουρίζω

N

νετάρω
(ρ.) εξαντλούμαι

νέτος
(ο,η,το) μόνος

νισάφι
(το) έλεος,ευσπλαχνία,υπομονή

νιτερέσο
(το) δοσοληψία

νίψιμο
το πλύσιμο του προσώπου το πρωί

νογάου
γνωρίζω

νοματαίοι
τα άτομα

νόνα
η γιαγιά

νόχτος
η όχθη του χωραφιού

νταβαντούρι
(το) μεγάλος θόρυβος

νταβραντισμένος
(ο,η,το) καρδαμωμένος,καρδαμωμένη

νταβάζ
το ταψί

ντάλα
(επίρρ.) με την φράση:ντάλα μεσημέρι= καταμεσήμερο

νταμπλάς
(ο) ξαφνική αδιαθεσία

νταρντάνα
(η) μεγαλόσωμη και στιβαρή γυναίκα

ντάσκα

η σχολική τσάντα

ντερεκλάω

ταλαντεύομαι

ντερλικώνω

(ρ.) τρώω πάρα πολύ

ντεφεκές

άσπρη πέτρα

ντορός

(ο) ίχνος

ντούβρωσα

δυνάμωσα

ντούζα

γεμάτα

ντουζένια

νιατα

ντούλος

ο τράγος

ντράβαλα

(τα) περιπέτειες, άσχημες εξελίξεις

ντριτσινάω

κλωτσάω πηδώντας

ντρομπούκι

το καλαμπόκι

ντωτό

χαλαρό

Ξ**ξαμώνω**

(ρ.) απλώνω χέρι

ξάναμμα

(το) εύφλεκτα ξυλάκια

ξαρίζω

(ρ.) καθαρίζω μέρος εδάφους από χόρτα

ξεγερεύω

(ρ.) αναλαμβάνω

ξεγκοφιάζω

(ρ.) εξαρθρώνω τον γοφό μου

ξεζαλώνω

(ρ.) ξεφορτώνω κάποιον

ξεθηλυκώνω

(ρ.) ξεκουμπώνω

ξεκουμπίζω

(ρ.) διώχνω κάποιον κακήν κακώς

ξεκωλώνω

(ρ.) βγάζω φυτό ή δέντρο από την ρίζα του

ξελακκώνω

(ρ.) σκάβω και βγάζω το χώμα γύρω από τον κορμό του δέντρου

ξελημεριάζω

(ρ.) περνάω όλη την ημέρα μου με κάποια ασχολία

ξελόντζα

(η) καλύβα

ξεμπροστιάζω

(ρ.) αποκαλύπτω κάποιον για τον ρόλο του σε κάτι

ξεπατικώνω

(ρ.) αντιγράφω σχέδιο

ξεπεζεύω

(ρ.) αφιππεύω

ξεροσταλιάζω

(ρ.) στέκομαι περιμένοντας, χωρίς να κάνω τίποτα

ξύσμα

(το) ξυσμένο υπόλειμμα φαγητού

ξυστρί

(το) όργανο με το οποίο ξύνουμε το τρίχωμα ζώου προς ανακούφιση του\

ξώμαχος

ο εργαζόμενος στους αγρούς

Ο

οβραίος

(ο,η) εβραίος

ογλήγορα

(επίρρ.) γρήγορα

ογνίτσα

αρρώστια

ογράτησα

κουράστικα πολύ

ογρός

υγρός

ολότελα

καθόλου

ομπρίζω

(ρ.) εμφανίζω σημάδια υγρού στην επιφάνεια

οξαποδώ

ο διάβολος

όξω

έξω

ούλος και ούλοι

(ο,η,το) όλος,ολόκληρος

ορμηγεύω

(ρ.) λέω σε κάποιον τι να κάνει,συμβουλεύω

ορμήγεια

(η) η συμβουλή

όρνιο

πτηνό(μεταφορικά ο χαζός)

ορπίζω

ελπίζω

οσμή

δυσωδία

οσμίζουμαι

μυρίζω

οτούνους

όποιου είναι

(ουλ)ούθε

παντού

ούλος

όλος

όχτος

(ο) χωμάτινο φυσικό υψωματάκι

οχτριά-ος

έχθρα,εχθρός

Π

πάγνη

πρωινή δροσιά

παγνί

φάτνη

παδέλλα

πήλινη χύτρα

παιδιαρίζω

σκέφτομαι και ενεργώ σαν παιδί

παΐδα ή πλακοπαΐδα Φάκα. Ξύλινο κατασκευάσμα για να πιάνει άγρια πουλιά

παΐδι-ια Η πλευρά, οι πλευρές, τα παϊδάκια

παΐρι Η αξία. Το πήρε με το παΐρι του.

παιδοκομάου

(ρ.) γεννάω παιδί

παινεσάρις

καυχησιάρης

παλάντζα Είδος ζυγαριάς.

παλαντζάρω Γέρνω πότε από τη μια πλευρά και πότε από την άλλη.

παλαμίζω

ορκίζομαι στο δικαστήριο

πάλε Πάλι, ξανά.

πάλιν

πάλη

παλιογκιόσα

λέγεται για ευρύγλουτες και χαμηλού αναστήματος γυναίκες

πανάρι

το κάλυμμα του φερέτρου

πάντα Μάλλινο υφαντό με σχέδια που κρεμούσαν στον τοίχο.

πανωγόμι Το πρόσθετο σακί ή δέμα που φόρτωναν στο σαμάρι του υποζυγίου.

παπίτσα Το σίδηρο των ρούχων εκείνης της εποχής όταν δεν υπήρχε ηλεκτρικό ρεύμα.

παραβόλα Ηάκρη του κήπου.

παραβολιάζω Αφήνω το ζώο να βοσκήσει στην άκρη του κήπου.
παραγώνι Δίπλα στο τζάκι.
παραθάρια Η εμπιστοσύνη που δείχνω σε κάποιον που δεν τα βγάζει πέρα από ανυμποριά είτε από αδιαφορία.
παραθέρι ή παραθέρισμα Οι καλοκαιρινές διακοπές.
παρακατούλια-παραπανούλια Λίγο πιο κάτω, λίγο πιο πάνω.
παραμίνα ή λοστός
παραπούλια Τα φύλλα που έχουν μείνει με τη ρίζα μετά το κόψιμο της μάπας-λάχανο.
παρμακλίκι Το πάνω μέρος από το κάγκελο των μπαλκονιών, η κουπαστή.
παρωπίδες Ειδικές τάπες που έβαζαν στα μάτια των αλόγων για να βλέπουν μόνο μπροστά.
πασέτο Το ξύλινο πτυσσόμενο μέτρο που χρησιμοποιούν οι τεχνίτες.
πασπάλα Η σκόνη (άχνη) από τη ζάχαρη ή το αλεύρι.
πάστα Ο τοματοπολτός.
παστρέυω Καθαρίζω πολύ καλά.
παταγούδι Το πολύ παγωμένο νερό.
παταούκα Το χοντρό παλτό.
πατερό ή πάτερο Κυπαρισσένιο χοντρό δοκάρι που πάνω του στηριζόταν τα ξύλα της σκεπής.
πατητό Στενόμακρο φτυάρι για το άνοιγμα της γούβας που θα φυτευτεί το δέντρο.
πατικώνω Πιέζω. Στοιβάζω με πίεση.
πατουκλιά Πυκνή φυλλωσιά από βάτα.
πάφιλα Μετλλικά κύπελα νερού.
πάφυλλο Κομμάτι λεπτής λαμαρίνας.
πεδούκλωμα ή πεδούκλι Το δέσιμο με πολύ κοντό σκοινί στα δύο μπροστινά πόδια του αλόγου μεταξύ τους για να μη μπορεί να τρέξει.
πεζοδόρος ή πεζαδόρος Ξύλινο κοντάρι από σκληρό ανθεκτικό ξύλο που χρησιμοποιούσαν για να ζυγίσουν κάτι βαρύ.
πεζούλα, πεζούλες Οι διαβαθμίσεις συνήθως με πέτρες που δημιουργούν οι γεωργοί στα επικλινή χωράφια για να κρατιέται το χώμα.
πελεκάνος Ειδικός τεχνίτης που πελέκαγε πέτρες.
περατάρι Ξύλο μακρύ που χρησιμοποιούσαν οι μάστορες για τις στέγες.
περάτη Η πρώτη αυλακιά.
περγουλιά Η κληματαριά.
περδικούλα Το θάρρος, η τόλμη.
πέρζελη Το χώμα που δεν είναι γόνιμο.
πεσκέσι Το δώρο που πήγαιναν στις επισκέψεις.

πέταυρο Η σανίδα στη σκεπή που στηρίζονταν τα κεραμίδια.
πετουρίζει Ψιλοβρέχει.
πετρούτσα Είδος σαλιγκαριού.
πετσαλίδα Μικρό κομμάτι.
πετσούρι Άγονο χωράφι.
πέτσωμα Μπάλωμα
πετσώνω(την) 1.Χορταίνω από φαγητό.2.Βαράω κάποιον πολύ.
πεφτοσηκώνομαι Ξαπλώνω και σηκώνομαι.
πήγουλη ή μπήγουλη Ο φιδές.Ζυμαρικό.
πηλάλα Το τρέξιμο.
πήχης Μονάδα μέτρησης.
πιασά Η σποριά του γεωργού.
πιασματάκι Το τσιμπιδάκι.
πινάκι Το ξύλινο πιάτο.
πίνος η λίγδα των μαλλιών προβάτων
πίσσωμα
το νύχτωμα
πιστρόφια
έθιμο γάμου
πίστρωμα
ανάποδα
πιτόρος
ο ελαιοχρωματιστής
πιτσούνια
τα μικρά περιστέρια
πλάνταγμα
το κλάμα με λυγμούς
πλάτη
η σελίδα του βιβλίου
πλατοκούκια
οι κύαμοι
πλατονούρα
προβατίνα
πλευρίτης
πνευμονία
πλέχτρα
η πλεξούδα κρεμμυδιών
πονιάζομαι
υποψιάζομαι

πουντιάζω

κρυώνω

πουρλακάει

χτυπάει η καρδιά απο λαχτάρα

πούσι

η ομίχλη

το μαύρο μουστάκι

πουτσούλα

ο λεβέντης

πριγιόνι

το πριόνι

προγκί

κομμάτι σύρματος

προσάναμα

το λιανάδι

προσφαίζω

κολατσίζω

προψές

προχθές

πυτιά

υλικό για την παρασκευή τυριού

P

ραβδάου

χτυπώ με ράβδο

ράντα

η τιράντα του παντελονιού

ραπίζω

σαπίζω

ραχάτι

ανάπαυση

ραχοκοκαλιά

σπονδυλική στήλη

ρεγκλί

το προβληματικό σταφύλι

ρεγάλο

(το) δώρο
ρέκαλο
αδύνατο και γερασμένο
ρέλα
το ξύλινο τετράγωνο που στηρίζονται τα κεραμίδια
ρεμπεσκές
ο ανεπρόκοπος
ρέντος
το ράντισμα
ρίνω
ρίχνω
ροβολάω
ξεκινάω να πάω κάπου
ρογί
το δοχείο για το λάδι στο σπίτι
ρογιάζω
πονάει το στομάχι μου
ροϊδίτης
είδος εκλεκτού σταφυλιού
ροϊδοκοκκινάου
κοκκινίζω
ρονιά
η παράλληλη γραμμή που σχηματίζει η γη με τα κεραμίδια
ρούγα
γειτονιά
ρούγκλα
το μεθύσι
ρουκέττα
πυροτέχνημα
ρουκουτάου
ορμώ
ρουκούτημα
το ρίσκο
ρουμάνι
λόγγος
ρούμπαλο
πετσέτα προσώπου για τον ιδρώτα
ρουχουνάου
ροχαλίζω

ρούπι
ούτε βήμα
ρούπωμα
το χόρτασμα
ρούτζα
τα θυμωμένα μούτρα
ρουφούλας
η ρουφήχτρα

Σ

σαβουλιάζω
συγκεντρώνω και αποταμιεύω
σάζω
φτιάχνω
σαίκο
γερό
σάκκαινα
μεγάλο τσουβάλι
σαμάκι
καλάμι
σάμπως
μήπως
σανός
ξηρό χόρτο
σαπιοκούνουπα
οι σκνίπες
σαρίδι
το σκουπίδι
σαρώνω
σκουπίζω
σάψαλο
σάπιο
σβερκώνω
δέρνω κάποιον
σβίγκος
ο νάνος

η κλανιά
σβουνιά
η κοπριά
σγαρλάω
ανακατεύω
σγούφτω
σκύβω
σβουγκουνάω
πετάω με δύναμη
σγάρτσα
η βρώμα των ποδιών
σεκλέτια
οι καημοί
σέπομαι
σαπίζω
σέστα
λογικά
σκαλούνι
το σκαλοπάτι
σκαμπάζω
γνωρίζω
σκαπέτα το
κατάπιε το
σκαρτοφόλι
το προικοσύμφωνο
σκιάζαρος
το σκιάχτρο
σκίνα
το πίσω μέρος του λαιμού
σκοπετινός
η παστή ρέγγα
σκουράτζο
ο παστός μπακαλιάρος
σκουσκούρα
η σαύρα
σκουσμάρι
το τσίριγμα
σκουτέλι
η κούπα

σκουφούνι
ο σκούφος

σμπάρο
το τουφέκι

σνίχι
το πίσω μέρος του λαιμού

σοκολήθρα
η σουσουράδα

σούγλος
ο σιδερένιος κουβάς

σούδα
το στενό πέρασμα ανάμεσα σε δύο τοίχους

σούκουλο
το πολυφορεμένο ρούχο

σούμπιτο
ολόκληρο

σουρδέλα
στενόμακρο κομμάτι χωραφιού

σουρλάου
σφυράω με το στόμα

σούρπο
η αρχή της νύχτας

σουρτάρι
το συρτάρι

σουφράς
ο κλέφτης

σουφρώνω
κλέβω

σοφράς
χαμηλό τραπέζι

σπερνά
τα κόλλυβα

σπίγγι
το σπουργίτι

σπολάτι
αρκετά

σπορίζω
σκορπίζω εδώ κι εκεί

στάκα

στάσου
στάμα
ο πολτός των ελιών
στάου
στάζω από τη βροχή
σταρεύω
συνηθίζω
στερνά
τα τελευταία ή τα μεταγενέστερα
στέρφα
η στείρα
στουμπάς
ο κοντός
στουμπάω
λιώνω
στούπας
ο αργόστροφος
στρακαβιάρης
αυτός που τρεκλίζει
στράτα
το μονοπάτι
στράφι
χαράμι
στρεκλάω
παραπατάω
στρεμπεκλάω
παραπατάω ζαλισμένος
στρούγκα
το μαντρί
συγενικό
η επιληψία
συγκάθια
γλυκό της κατοχής
συγυράου
συμαζεύω
συμπούπουλα
όλοι μαζί
συνταυλίζω
(ρ.) συντηρώ τη φωτιά

σφαλάγκι
η αράχνη
σφάρδακλας
ο βάτραχος
σώνω
φτάνω καρπούς
σωρώνω
στοιβάζω

T

ταβούλι
το πρήξιμο
ταλίμι
το ταλέντο
ταμάμ
ίσα-ίσα
ταμάχι
η απληστία
ταμπάνι
το ξεραμένο
ταμπλάς
εγκεφαλικό
τάνημα
το ζόρισμα
ταρκάσι
τσιτσίδι
ταχιά
αύριο
τάχτου
υποσχέσου
τέζα
το νεκρό
τέμπλα
το ραβδί
τερλεκάτσι
ολόγυμνος

τεφαρίκι
το εκλεκτό
τεψί
το ταψί
τζάδρο
(το) θάρρος, θράσος
τζερεμές
η ζημιά
τζιτζιλομύτα
η ψηλομύτα
τζολεύω
πειράζω
τζουρλάς
η φλογέρα
τηράω
κοιτάζω
τίγκα
γεμάτα
τούβουλο
το τούβλο
τούμπανο
το πρησμένο
τούμπι
το ύψωμα
τουρτουράω
κρυώνω ,τρέμω από το κρύο
τρανεύω
μεγαλώνω σωματικά
τράστο
είδος τσάντας
τρατάρισμα
κέρασμα
τράτο
παράταση χρόνου
τραφιάζομαι
πέφτω σε λακκούβα
τράφος
χαραμάδα από το χείμαρρο
τρεμοκουκουράω

τρέμω από το κρύο
τριχιά
χοντρό σκοινί
τροκάκι
το τρεχαλητό των αλόγων
τρούπα
η τρύπα
τρουπώνω
κρύβομαι
τρουχάου
τροχίζω
τσάγκρα
το παλιό ντουφέκι
τσακάκι
παγίδα για πουλιά
τσακουμάκι
ο αναπτήρας
τσακώνω
γραπώνω
τσαλαφός
ο παλαβός
τσάπα
αξίνα
τσαπράκι
η κόπιτσα
τσατσά
η αδερφή
τσεμπέρα
το μαντήλι που φορούσαν στο κεφάλι
τσερανίλα
κρύα μέρα
τσερδαρίζομαι
κορδώνομαι
τσερλής
αυτός που τα κάνει πάνω του
τσετσέκι
λουλούδι
τσιγουρίλα
η ζημιά

τσιγούρισμα
το παίδεμα
τσιμπίμπο
είδος σταφίδας
τσίμπιτα
στη μύτη
τσιμπλής
η λάμπα της κουζίνας
τσινιάρικο
το άταχτο υποζύγιο
τσινιάς
ο νευρικός
τσιτώνω
τεντώνω
τσιφούρι
το διαβολεμένο κρύο
τσοκάνι
κουδούνι αιγοπροβάτων
τσόλια
τα φθαρμένα ρούχα
τσορομπίλι
το παιδί που δεν έχει έννοιες
τσουγμάρι
ο έντονος πόνος
τσούκλωμα
η έντονη πείνα
τσούπα
η ανύπαντρη κοπέλα
τσουπλί
μούσκεμα
τσουπώνω
μεγαλώνω
τσουλώνω
σηκώνω τα χείλη
τσουρούτικο
το λειψό
τσουρουφλάω
καίω με κερί
τσουτσουρώνω

αναρρώνω
τόρνες
τόρα

Υ

ύψωμα
το μέρος της λειτουργιάς εκεί που είναι η σφραγίδα

Φ

φακαρόνα
το μεταλλικό μέρος που περνάει το φιλίτι στην λάμπα
φάκνα
η βραδινή τροφή
φαμέλια
η οικογένεια
φαρσί
όταν ξέρω κάτι καλά
φασκέλωμα
η μούντζα
φασκιά
υφάσματα που έδεναν τα μωρά
φελί
στενό κομμάτι
φίλεμα
το κέρασμα
φιλιατρά
το χτισμένο πάνω από το έδαφος με πέτρες πηγάδι
φιότσος
το βαφτιστήρι
φισέκι
πολύ γρήγορα

φλέτζα
το μεγάλο κομμάτι πριονίδι

φλομώνω
γεμίζω μέχρι το τέρμα

φλούτσα
τα τσόφλια

φούγα
η λαύρα της φλόγας

φούμια
η ομορφιά, καλλυντικό της εποχής

φούντια
οι σανίδες του βαρελιού

φουρκάω
κρεμάω

φούρλα
η στροφή του χορευτή

φουρφούκι
γεμάτο μέχρι πάνω

φούσκος
η βροντιά, το αστείο πέσιμο

φουφούλα
το συγγενολόι που ζει ομαδικά

φτενός
πολύ λεπτός

φτερίνα
φυτό

φτωχοσυμπέθερος
ο διαπραγματευόμενος του γάμου

φυλλαδέλα
η λεπτή σανίδα

φυσούνι
τρύπιο καλάμι

φυτάδι
φυτό

φυτειά
μεταφύτευση μικρού αμπελιού

φύτεμα
φυτεύω

φυτιλίθρα

το φυτίλι της φακαρόνας
Φώτα
τα άγια Θεοφάνια
φωτερά
τα μάτια
φωτίκια
τα κατά το βάπτισμα δώρα

X

χαβάνι
το γουδί
χαγιάτι
το ξύλινο σκέπαστρο
χαϊλώνω
σαστίζω
χαϊμαλί
το περιδέραιο
χαλαζάρης
ο αρρωστιάρης
χαλιουράω
τεμπελιάζω
χαλκούνια
σκαστρα
χαμαλουπού
ο κουτοπόνηρος
χαμοσύρτης
ποταμίσιο ψάρι
χαμουζάς
ο χαζός (βρισιά)
χαμπέρι
το νέο, η είδηση
χαράζει
υποφώσκει
χαράι

το χάραμα
χαράκι
το ξεφλούδισμα του αμπελιού
χαρακώνω
κάνω έντονη χαραξιά
χαράμι
ματαίως
χαραμίζω
δαπανώ μάταια
χaráτσι
βαρύς φόρος
χαρατσώνω
επιβάλλω βαρύ φόρο
χαρανί
το καζάνι
χαρβαλίκια
τα λάφυρα
χάρβαλο
το χαλασμένο μηχάνημα
χαρχάγγελος
ο χάρος
χάσκω
χαζογελάω
χασομέρι
το πέρασμα της ώρας
χάφτω
καταπίνω λαίμαργα, πιστεύω κάποιο ψέμα
χειμωνιάτικο
χωριάτικο δωμάτιο με σόμπα ή τζάκι
χερικό
(το) έναρξη εργασίας
χερόβολο
το δεμάτι σανού
χεροβότανα
χόρτα που είναι φαγώσιμα
χαρχέρα
γρήγορα
χινόπωρο
το φθινόπωρο

χιούτη

η χαίτη των υποζυγίων

χλαπακιάζω

τρώω πολύ φαγητό και γρήγορα

χλεμπόνα

το πολύ ώριμο αχλάδι ή σύκο χρώματος κίτρινου

χλεμπονιάρης

καχεκτικός

χλένη

μάλλινο ρούχο

χλέπι

το λέπι

χλίο

το ζεστό

χόβολη

το υπόστρωμα της φωτιάς

χολιάου

θυμώνω και το κρατάω

χοντρανθρωπιά

ο βάνουσος

χοντρομενούδελο

χοντρός φιδές

χοριδί

ο ασβέστης

χούι

το βίτσιο

χουλιάρα

η ξύλινη κουτάλα

χοχλάζω

βράζω από θυμό

χράζω

ροχαλίζω

χρέπι

το χαλασμένο

χρεία

η ανάγκη

χτικιό

αρρώστια της εποχής, φυματίωση

χώρις

χωρίς

Ψ

ψάνη

τα χλωρά σπυριά του σιταριού

ψαρής

το γκρίζο άλογο

ψεματούρης

ψεύτης

ψηλαρίδης

αυτός που έχει μεγάλα πόδια

ψήφωμα

η ώρα που πέφτει το σκοτάδι

ψυλλιάζουμαι

μου μπαίνουν υποψίες

ψυχαστήρα

εργαλείο που ψεκάζουν τα δέντρα

ψυχογιός

μόνιμος νεαρός εργάτης

ψυχοπαίδι

μόνιμοι νεαροί οικιακοί βοηθοί

Ω

ωριάρης

ο περίεργος χαρακτήρας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adrados F. (2010). *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα εκδ.Παπαδήμα
- Αργυριάδης, Γ. (1990). *Νεοελληνική Γλώσσα*. Θεσσαλονίκη εκδ. Κυριακίδη
- Επετηρίδα Ηλειακών Μελετών, τόμ.Γ',Δ',Ε'
- Ευσταθόπουλος, Σ.- Βλασσόπουλος, Θ. (2007). *Γλωσσικές Θύμισες από περιοχές του Νομού Ηλείας και γενικότερα της Πελοποννήσου*. Αθήνα έκδ. Νομαρχίας Ηλείας- Ομοσπονδία Πηνείας & Ωλένης
- Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, (2010). επιμ. Κοπιδάκης, Μ.Ζ. Αθήνα. ΜΙΕΤ
- Κοντοσόπουλος, Ν. (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα εκδ. Γρηγόρη
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2010). *Διαλογισμοί για τη γλώσσα και τη γλώσσα μας*. Αθήνα εκδ.Καστανιώτη
- Μπουτσικά, Α. (1992). *Σλάβοι και Τοπωνύμια στην Ηλεία*. Αθήνα Αυτοέκδοση
- Παντελίδης, Ν. (1997). *Η Ηλειακή Διάλεκτος*. Θεσσαλονίκη εκδ. Ζήτη
- Tonnet, H. (2009). *Ιστορία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα εκδ. Παπαδήμα
- ΥΠΕΠΘ-Δ.Δ.Ε.Σ.- Κ.Ε.Γ. (2000). *Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της*. Αθήνα
- Hoffmann, O., Debrunner, A. & Scherer, A. (1997). *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*. Θεσσαλονίκη εκδ. Κυριακίδη
- Χριστίδης, Α. Φ. (2005). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*. εκδ. ΙΝΣ Ψυχογιός, Ντ. *Ηλειακά τόμ.Α'-Β'*. Αμαλιάδα εκδ. Βιβλιοπανόραμα
- <http://users.sch.gr/alivathinos/Kardamas%20Ilias.htm>, ανασυρμένο στις 30/4/2012